

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO

V OLOMOUCI

KATEDRA SLAVISTIKY

Koncept Vlast v ruském a českém jazykovém obrazu
světa

Концепт „Родина“ в русской и чешской языковой
картинах мира

The Concept Fatherland in the Russian and Czech
picture of word

(Bakalářská práce)

VYPRACOVALA: Kateřina Nosková

VEDOUCÍ PRÁCE: Doc. Ludmila Stěpanova, CSc.

2012

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité prameny.

V Olomouci, 16. 4. 2012

podpis

Děkuji paní doc. Ludmile Stěpanové, CSc., za konzultace, odbornou pomoc, rady a připomínky, které mi během psaní bakalářské práce poskytla.

OBSAH

ÚVOD.....	6
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	7
1. Kognitivní lingvistika.....	7
1.1. Charakteristické rysy kognitivní lingvistiky.....	8
2. Lingvokulturologie.....	9
2.1. Charakteristické rysy lingvokulturologie.....	9
3. Jazykový obraz světa.....	10
3.1. Vývoj bádání v oblasti jazykového obrazu světa.....	10
3.2. Charakteristika jazykového obrazu světa.....	11
3.3. Vlastnosti jazykového obrazu světa.....	12
3.4. Antropocentrismus.....	13
3.5. Slovo a význam.....	15
4. Kategorizace.....	16
4.1. Charakteristika.....	16
4.2. Prototypy a stereotypy.....	17
4.3. Hledání konotací.....	18
5. Koncept.....	19
5.1. Problém označení: koncept, představa, význam.....	19
5.2. Metodika popisu konceptu.....	20
II. PRAKTICKÁ ČÁST.....	22
II. 1. Analýza pojmu „родина“ v ruském jazykovém obrazu světa.....	22
II. 1.1. Etymologie a význam substantiva <i>родина</i>	22
II. 1.2. Příbuzná slova.....	25
II. 1.3. Fungování substantiva <i>родина</i> v současných ruských textech.....	26

II. 1.4. Závěr.....	29
II. 2. Analýza pojmu „vlast“ v českém jazykovém obrazu světa.....	31
II. 2.1. Etymologie a význam substantiva <i>vlast</i>	31
II. 2.2. Příbuzná slova.....	33
II. 2.3. Fungování substantiva <i>vlast</i> v současných českých textech.....	34
II. 2.4. Závěr.....	36
II. 3. <i>Родина/vlast</i> v ruské a české státní hymně.....	37
II. 3.1. Hymna Ruské federace.....	37
II. 3.2. Hymna České republiky.....	38
II. 3.3. Znění hymny Ruské federace.....	38
II. 3.4. Znění hymny České republiky.....	39
ZÁVĚR.....	42
РЕЗУМЕ.....	45
SEZNAM POUŽITÉ ODBORNÉ LITERATURY.....	50
SEZNAM PŘÍLOH.....	52
SEZNAM ZKRATEK.....	82

ÚVOD

Jako téma bakalářské práce jsem si zvolila problematiku spadající do oblasti kognitivní lingvistiky a kulturologie. Jedná se o poměrně mladé vědy, kterým se v dnešní době věnuje stále více pozornosti a klade se na ně větší a větší důraz. Hovoříme zde o nových lingvistických možnostech a oblastech, které v sobě spojují poznatky různých vědních disciplín zároveň – kulturologie, psychologie, sociologie, filozofie a mnohých dalších. Právě proto je mi tato problematika velmi blízká a zdá se mi také přitažlivá z toho důvodu, že oblasti jejího výzkumu nebyly dosud zcela vyčerpány. Naopak – její hranice můžeme neustále libovolně rozšiřovat a obohacovat o nové poznatky a názory.

Téma mé bakalářské práce nese název *Koncept Vlast v ruském a českém jazykovém obrazu světa*, z čehož plyne, že hlavním předmětem mého bádání bylo co nejlépe postihnout pojem *vlast* v jazykovém obrazu Rusů a Čechů. Snažila jsem se odpovědět na otázku, co daný obraz světa vypovídá o Rusech a co vypovídá o nás, o Češích. Také jsem hledala odpovědi na to, jaký je celkový vztah Rusů a Čechů k jejich vlasti a jaké konotace s sebou zkoumaný pojem nese.

Práce je rozdělena na dvě hlavní části, a sice na část teoretickou a praktickou. V teoretické části se snažím přiblížit jazykovědné oblasti, kterými je především kognitivní lingvistika a lingvokulturologie, dále se soustředím na hlavní předměty výzkumu těchto disciplín – jazykový obraz světa, kategorizaci a koncept. V teoretické části čerpám převážně z knih *Nádoba plná řeči* a *Co na srdci, to na jazyku*, jejichž autorkou nebo redaktorkou je I. Vaňková, dále pak z rusky psané publikace *Введение в когнитивную лингвистику* od V. A. Maslovové.

V praktické části jsem pracovala s poměrně velkým množstvím jak ruských, tak i českých výkladových slovníků a také se slovníky etymologickými a slovotvornými. Velkou část práce rovněž zaujímá rozbor 150 ruských a 150 českých excerpací z *Ruského národního korpusu* a z *Českého národního korpusu*. V závěru praktické části uvádím také kapitulu zabývající se rozbořením textů státních hymen (ruské a české), neboť se domnívám, že právě na tomto příkladu lze velmi dobře demonstrovat rozdílné vnímání Rusů a Čechů jejich vlasti.

I. TEORETICKÁ ČÁST

A není-li jazyk jako sklad veliký všeho umění a vši vědomosti lidské, kteráž nám od otce na syna co zvláštní jedné z každé rodiny bohatství přechází? Co více? Jazyk jest ta nejvýtečnější, dle zvláštního země prouhu, mravů, smejšlení, náklonností, a dle tisícerych každého národu rozdílu uzpůsobená filosofie, a tudy, jakož každý účinek k své příčině se nese, tak on složením, zvukem a povahou svou ten nejjistější a nejvěrnější obraz počítků, zobecnění, zdělání, povahy a způsoby samého národu představuje, takže v jednom jazyku jako celý národ žije a jej co známku a důvod osobnosti své přednáší, jeho zkoumáním sám neomylně vyzkoumán bývá a jím samým od jiných národů tak se dělí, jako se dělí člověk od druha jiného vychování a zavedení.¹

J. Jungmann, 1806

1. Kognitivní lingvistika

Kognitivní lingvistika je jazyková věda stojící na pomezí lingvistiky a dalších humanitních disciplín. Je rovněž součástí tzv. kognitivních věd, jež se zabývají výzkumem lidského myšlení a poznávacími (kognitivními) procesy, a proto je pro ně velmi důležitá spolupráce s jinými vědami jako filozofie, psychologie, informatika, antropologie, etnologie či neurovědy. Z toho plyne, že může být kognitivní lingvistika zařazena mezi interdisciplinární vědy, které vzájemně čerpají ze svých poznatků.

Kognitivní lingvistika si zakládá na hypotéze, že jazyk a užívání jazyka jsou jednou z kognitivních aktivit lidské mysli. Proto se kognitivní lingvisté domnívají, že jazyk nám dává možnost poznávat procesy v mysli, které se jiným způsobem nedají zpozorovat či postihnout. Kognitivní lingvistika nepředstavuje jednotnou koncepci, ale snaží se postihnout různé pohledy na lidskou mysl. Ve středu zájmů kognitivistů se nachází zejména pojmenování, ale existují i studie o gramatice. (cs.wikipedia.org/wiki/Kognitivní_lingvistika)

Za základ kognitivní lingvistiky by se daly považovat tři velké směry, mezi nimiž neexistují přesně vymezené hranice, ale spíše je pro ně typická jistá pružnost a rovněž to, že

¹ JUNGSMANN, J.: *Dvojí rozmlouvání o jazyku českém, 1806*. In: *Boj o obrození národa*. Výbor z díla J. Jungmanna. Praha, 1948.

jeden směr může libovolně přecházet v druhý a mohou tak neomezeně využívat poznatky ze svých výzkumů. Do prvního směru můžeme zařadit vědce, jež se zabývají zkoumáním **mozku (neurolingvisté)**. Do druhé skupiny patří ti, kteří mají blízko ke kognitivní psychologii a psycholinguistice. Tito lingvisté pracují s lidskou **myslí** a s tím, co o ní jazyk vypovídá. Zástupci třetí skupiny zdůrazňují zejména **aspekt sociální a kulturní**, jejich studie se obrací především na jazykový obraz světa určitého společenství a na jejich porovnávání. (Tamtéž)

Za dva základní přístupy kognitivní lingvistiky, které se mohou libovolně prolínat, se pokládají následující – antropocentrický přístup a přístup, který se zabývá „jazykovým obrazem světa“. Odborníci na kognitivistiku popisují tyto přístupy a rozdíly mezi nimi následujícím způsobem (viz: cs.wikipedia.org/wiki/Kognitivní_lingvistika):

V **antropocentrickém přístupu** hraje velkou roli myšlení a jazykový projev. Tento přístup vidí zdroj jazykových významů, myšlení a prožívání v lidské tělesné zkušenosti. Důležitost je zde také přikládána novým poznatkům pro pojetí metafory, která již není pokládána za jev výhradně jazykový, ale i konceptuální. Jinými slovy metafora není jen součástí mluvení, ale i myšlení. Významnými představiteli antropocentrického přístupu jsou američtí lingvisté George Lakoff, Mark Johnson a Mark Turner.

Druhý přístup (**jazykový obraz světa**) není tolik zaměřen na lidskou tělesnost jako první přístup, ale především na člověka jako součást společenství. Základem tohoto přístupu je hypotéza, že jazyk má vliv na to, jaký „obraz světa“ si člověk vytvoří. Hlavní otázkou je zde kategorizace pojmů na základě prototypů a tvoření kognitivního významu slova a jeho konotací. Studie čerpají nejčastěji z folklórních textů, z lidové etymologie či frazeologie. K významným představitelům tohoto přístupu patří Jerzy Bartmiński, Ryszard Tokarski či Irena Vaňková.

1.1. Charakteristické rysy kognitivní lingvistiky

Jak zde již bylo sděleno, kognitivní věda se zabývá procesy probíhajícími v lidské mysli. K hlavním problémům patří odpovědi na otázky, co jazyk vypovídá o naší mysli a jak naše mysl pracuje s jazykem. Je to totiž právě jazyk, který člověku umožňuje poznávat procesy, které jsou při přímém pozorování nepřístupné: *„Toto zcela obecné východisko ústí v jeden ze základních postulátů kognitivismu: jazyk je součástí poznávání a poznání (cognition), podílí se na tom, jak světu rozumíme, jak ho kategorizujeme, jaký obraz světa si vytváříme a jak ho předáváme dál.“* (Vaňková 2005: 21)

Kognitivní lingvisté pracují s hypotézou, že jazyk je úzce spojen s konceptuálním systémem nebo se někdy jazyk za konceptuální systém sám pokládá, stejně tak se i považuje za **obraz světa** či **interpretaci světa**. „Zároveň je jakýmsi depozitářem, v němž se uchovává lidská (tělesná, duchovní a kulturní) zkušenost – a také paměť. Pokud označíme pro strukturní lingvistiku za klíčový pojem *langue-jazyk*, jazyk jako systém, a pro jazykovědu orientovanou komunikačně *parole-mluvu*, kognitivně a kulturně zaměřené zkoumání je nejbližší třetímu saussurovskému pojmu. Je to *langage-řeč*, řeč jako lidská schopnost a činnost spjatá mimo jiné s naší tělesností a životní praxí.“ (Tamtéž: 27)

Vědomí se v kognitivní lingvistice chápe jako neoddelitelná součást celkového vědomí o světě. Důležitou roli hrají rovněž významy – ty se formují v určitém kulturním prostředí, vyvíjejí se, v každodenní komunikaci se stále proměňují. Jestliže se zabýváme významem určitého výrazu, měli bychom mít k dispozici velké množství různých kontextů, kde se daný výraz vyskytuje.

2. Lingvokulturologie

Mezi další novou lingvistickou disciplínu, kterou si rovněž představíme trochu blíže, zde jmenujeme především lingvokulturologii. Jedná se o mladou vědu, která je s kognitivní lingvistikou úzce spojena. Studie či okruhy výzkumu lingvokulturologie a kognitivní lingvistiky se navzájem prolínají a vzájemně se svými poznatky obohacují.

2.1. Charakteristické rysy lingvokulturologie

Lingvokulturologie je jedním z nových oborů a směrů lingvistiky, který stojí, jak už sám název napovídá, na pomezí mezi lingvistikou a kulturologií. Ve středu zájmů lingvokulturologie stojí vztah mezi jazykem a kulturou, jenž je založen na předpokladu, že jazyk je kulturou ovlivněn. Lingvokulturologové se snaží objasnit jazykové jevy pomocí kulturních charakteristik a zaměřují se na kulturní specifika slovní zásoby daného jazyka, především pak na idiomatické výrazy a frazeologizmy.

Termín *lingvokulturologie* vznikl v 90. letech 20. století v Rusku a jeho užívání je zatím typické zejména v oblasti rusistiky. Samotný přelom 20. a 21. století charakterizují změny vědeckého paradigmatu v jazykovědě, která byla za dobu svého působení poznamenána novými směry, tendencemi a metodickými přístupy, ale zároveň musela kolikrát přenechat své místo novým a efektivnějším systematickým zkoumáním vědy.

Novými paradigmaty, jež vystřídal klasický strukturalismus a jeho systematický vnitřní svět, se v lingvokulturologii zejména myslí paradigmaty založená na jevech, jež jsou typické a charakteristické pro člověka (jazyk, kultura, mentalita, vztahy mezi nimi atd.). Vedle lingvokulturologie se objevují i jiné pilíře nových lingvistických studií, které se v současnosti dostávají do popředí. Je to především antropocentrismus a kognitivismus. **Antropocentrismus** staví do středu svých zájmů člověka, snaží se postihnout jazyk skrze typicky „lidské faktory“, zabývá se osvojením jazyka a jeho částí, textu jako celku či diskurzu. **Kognitivismus** je základem pro kognitivní lingvistiku, která pokládá jazyk jako výsledek kognitivní aktivity člověka a zabývá se rovněž způsobem organizace poznatků v lidské paměti, lidskou myslí a jeho duchem. (sk.wikipedia.org/wiki/Lingvokulturologia)

Lingvokulturologická činnost a bádání je založena na pracech světově známých lingvistů jako byl Ferdinand de Saussure, R. Jakobson, L. Wittgenstein, N. Chomski, K. Jaspers, W. Humboldt, A. A. Potebnja. V současné době dochází především ke sbližování lingvokulturologie s etnopsycholingvistikou, sociolingvistikou a psycholingvistikou. Studiu jazyka a kultury se v moderní rusistice věnují lingvisté jako N. I. Tolstoj, J. V. Česnokov, V. V. Vorobjov, V. N. Telija, V. V. Ivanov, V. A. Maslovová a další. (Tamtéž)

3. Jazykový obraz světa

Při studiu jazykového obrazu světa jsme čerpali převážně z dvou publikací, které byly vydány pod vedením Ireny Vaňkové. Jedná se o sborník *Co na srdci, to na jazyku* z roku 2005 a o monografii *Nádoba plná řeči* z roku 2007.

3.1. Vývoj bádání v oblasti jazykového obrazu světa

Přístupy současné lingvistiky se za poslední čtvrtstoletí postupně mění, a proto se do popředí začíná dostávat ta dimenze jazyka, která do té doby byla více méně opomíjena. Jedná se především o vztah jazyka s kulturou a národní zkušeností, dále pak o spojitost řeči a myšlení. Právě v těchto oblastech je zdůrazněn antropologický charakter jazyka.

Právě těmito novými kategoriemi se zabývá kognitivní lingvistika. Z různých takto orientovaných směrů je pravděpodobně nejznámější koncepce amerických lingvistů G. Lakoffa a M. Johnsona. Jmenujme i jejich práce *Metafory, kterými žijeme* a *Ženy, oheň a nebezpečné věci*, které jsou dodnes pokládány za jedny z nejznámějších studií kognitivní lingvistiky.

Z evropských škol je českému prostředí nejbližší polská lublinská škola, která se přibližně v polovině 80. let 20. století začala zabývat problematikou jazykového obrazu světa a zkoumáním citového prožívání a chování člověka i celých společenství. Za vznik její koncepce se zasadili zejména vědci J. Bartmiński a R. Tokarski, z novějších lingvistů pak můžeme vyzdvihnout například R. Grzegorzycowou.

V České republice patří k nejvýznamnějším lingvistům, kteří se zabývají teorií jazykového obrazu světa, Irena Vaňková. Nejdůležitější publikace, které vznikly v českém prostředí, je kniha vydaná pod vedením I. Vaňkové *Co na srdci, to na jazyku*² a rovněž její monografie *Nádoba plná řeči*³.

3.2. Charakteristika jazykového obrazu světa

Problematika jazykového obrazu světa je součástí kognitivního přístupu k jazyku, v jehož centru se nachází zejména otázka vztahu jazyka a mysli. Na vznik teorie jazykového obrazu světa měla původně vliv etnolingvistika, antropolingvistika a kulturní lingvistika. Při zkoumání jazykového obrazu světa se lingvisté zaměřují především na **aspekty sociální a kulturní**. Důležité je připomenout, že jazykový obraz světa nezaznamenává pouze individuální zkušenosti člověka se světem, ale klade se v něm důraz především na celkový **kulturní kontext**, a proto kognitivisté zkoumají jazyk a jeho vztah k mytologii, folklóru, náboženství, magii či umění. Známy filozof W. Humboldt již vycházel z toho, že každý přirozený jazyk je specifický, stejně tak jako každý jazykový národ a jeho kultura. V jazyce se odráží určité pojetí skutečnosti, množství názorů o světě, které jsou charakteristické pro dané kulturní společenství lidí. (Vaňková 2005: 48, Vaňková 2007: 48 - 51)

A právě proto se v případě každého daného národa či kulturního společenství může hovořit o jedinečném jazykovém obrazu světa, který je svými typickými rysy a specifiky odlišných od všech ostatních jazykových obrazů světa. V případě Čechů tak můžeme mluvit o českém jazykovém obrazu světa, v případě Rusů naopak o ruském. Zkoumáním jazykového obrazu světa se tak snažíme odpovědět na otázku, co daný jazyk vypovídá o lidech, kteří jím hovoří, čím se ten či onen národ liší od ostatních a co je pro něj typické.

Jazyk a jazykové prostředky nám tedy v podstatě pomáhají a umožňují zkoumat charakter lidské mysli a myšlenkové procesy. Díky jazyku můžeme lépe poznávat člověka jako takového a také to, jak člověk svět vnímá, jak ho chápe a prožívá. „*Naše reflexe reality,*

² VAŇKOVÁ, I. a kol.: *Co na srdci, to na jazyku*. Praha : Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0919-3.

³ VAŇKOVÁ, I.: *Nádoba plná řeči*. Praha : Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1122-8.

zhmotněná a uložená v jazyce, není určena pouze tím, jak jsme zkounstruováni „interně“ – ale i faktory sociálními: kulturou, normami a hodnotami společenství, jemuž je vlastní určitý mateřský jazyk. Hluboká vnitřní provázanost jazyka, kultury a každodenního života národního společenství, integrovaná do kognitivního přístupu k jazyku – to je pozice, která se již dokonce stává základní perspektivou jazykovědného zkoumání.“ (Vaňková 2005: 12) Ve středu zájmu tohoto lingvistického výzkumu se nachází člověk – průměrný mluvčí daného jazyka. Jazyk funguje jako prostředník, který nám pomáhá pochopit myšlení a chování člověka i celého společenství a také to, jak člověk svět vnímá. Skrze jazyk pak člověk vytváří svoje vlastní, kolikrát značně zjednodušené vidění světa, tzv. **naivní obraz světa**, který se nachází často v opozici s „vědeckým, logickým“ obrazem světa, který nebere v úvahu subjektivní příznaky. (Tamtéž: 83)

3.3. Vlastnosti jazykového obrazu světa

Vlastnostmi jazykového obrazu světa se zabývají mnozí badatelé. Ti však mohou mít na věc odlišné či nestejně názory a náhledy, a tak je samozřejmě obtížné vytvořit seznam všech charakteristik a vlastností jazykového obrazu světa tak, aby s nimi všichni souhlasili. Uvedeme zde výčet těch vlastností, které jsou uvedeny ve sborníku *Co na srdci, to na jazyku*.

- a) **Heterogenost.** Jazykový obraz světa není jednotný, jeho struktura je naopak heterogenní a velmi složitá. Obsahuje mnoho rovin a sfér, rozlišuje se teritoriálně (nářečí), sociálně (profesní jazyky, slangy), podle stylu i komunikačních oblastí. V centru jazykového obrazu světa se nachází především sféra každodenního, subjektivně prožívaného světa, která souvisí s praktickým zacházením se světem (každodenní komunikace). Vedle běžné komunikace se pracuje především s texty folklorními a uměleckými.
- b) **Dynamičnost.** Jazykový obraz světa se neustále mění v závislosti na čase, vývoji či jazycích, s kterými přichází do kontaktu (především prostřednictvím médií, reklamy a nových technologií), ale jeho základ, zděděný po předcích, zůstává neměnný. Objevují se i „umělé“ tendence (především společenské), které se snaží změnit jazykový obraz světa v souvislosti s proměnou nežádoucích stereotypů, zejména v souvislosti s xenofobií a rasismem (negativní pojmenování jako *Cikán – Rom, hluchý - neslyšící*).
- c) **Výběrovost.** Jazykový obraz světa zdůrazňuje určité jevy skutečnosti, jiné naopak opomíjí, což se v různé míře liší v závislosti na jazyku. Uvedeme zde známý příklad –

v eskymáckých jazycích se vyskytuje mnoho názvů pro různé druhy sněhu, oproti tomu jiné jazyky si vystačí pouze s jedním či dvěma názvy.

- d) **Axiologičnost.** Každý jazykový obraz v sobě nese jisté hodnocení, zaujatost. Člověk má tendenci hodnotit věci a jevy vždy v porovnání s něčím jiným, vnímá věci a osoby buď jako kladné – záporné, prospěšné – neprospěšné, známé – neznámé, blízké – vzdálené atp. Za nejvyšší hodnotu všeho se pokládá to, co je spojeno s člověkem a co je „lidské“. Oproti tomu to, co je nelidské nebo co se pokládá za opak člověka (*zvíře, stvůra, bestie*) má negativní konotace nebo se nepokládá za tak hodnotné. Ve vztahu s člověkem a s „lidským“ se též tvoří další opozice, kterou zastupují příznaky jako *mé, naše, cizí, nevlastní*.
- e) **Integrálnost a kontextuálnost.** Když se budeme chtít blíže podívat na jazykový obraz světa, jen těžko rozeznáme rozdíly mezi jazykovou definicí, která se týká významu a spojitosti slova, a definicí vědeckou (encyklopedickou, teoretickou), která se vyznačuje svým mimojazykovým a objektivním charakterem. Třetím pohledem na pojetí skutečnosti je princip praktický (pragmatický) týkající se každodenního života a schopnosti „normálně“ pohlížet na realitu a její objekty. Jazykový obraz světa vychází nejčastěji z každodenních, běžných znalostí o světě, které si člověk automaticky a nevědomě osvojuje již od dětství. Proto je zde jazykový obraz světa brán jako přirozená a do jisté míry naivní interpretace okolního světa.
- f) **Transcendentnost.** Jazyk má tendence překračovat své vlastní meze, je schopný postihnout i ty věci či jevy, které bezprostředně neplynou z fyzické či smyslové zkušenosti člověka, jelikož může využít jisté „metaforičnosti“, umění postihovat i věci a jevy abstraktní. Transcendentností je zde také myšlena schopnost jazyka překračovat vlastní meze pomocí metajazyka, to znamená, že jazyk je schopen sám sebe postihovat či reflektovat. (Vaňková 2005: 51 – 55)

3.4. Antropocentrismus

Základním principem jazykového obrazu světa je antropocentrismus, jenž si zakládá na názoru, podle kterého je člověk středem všeho, celého světa a je rovněž východiskem a měřítkem každého hodnocení. Člověk vždy pohlíží na okolní realitu a na svět, který ho obklopuje, ze svého vlastního hlediska, má ve zvyku porovnávat ostatní věci (jevy, osoby) s tím, co je mu blízké a co dobře zná. Tento princip je těsně spojen s tělesností člověka – lidské tělo reprezentuje základní měřítko, se kterým se okolní svět konfrontuje a poměřuje.

Prvotní rysy antropocentrismu můžeme najít už ve starověku, kdy se starořecký filozof Prótagorás z Abdér proslavil výrokem „*Mírou všech věcí je člověk - jsoucích, že jsou, a nejsoucích, že nejsou.*” Tento princip se ve filozofii stručně nazývá jako *homo – mensura*. (cs.wikipedia.org/wiki/Prótagorás_z_Abdér) Dalo by se říci, že i sám jazyk je antropocentrický, neboť se v něm reflektuje obraz světa přesně tak, jak ho vidí člověk, a vzhledem k tomu, že se člověk nachází v centru světa, nachází se tak i v centru jazyka.

Dokonce i množství lexikálních jednotek, které se vztahují k člověku, výrazně převyšují lexikální jednotky týkající se primárně jiných významových oblastí. „*Významy jsou de facto lidskými výtvoři, fungují vždy v relaci k lidským parametrům, například k rozměrům lidského těla (velký – malý), k možnostem člověka co do jeho fyzického a smyslového vybavení (slyšitelný, bolet), vzhledem k prospěšnosti (jedlý, škodlivý) apod. Jazykový obraz světa je vždy hodnotící, a kritériem hodnocení bývá právě lidské stanovisko, vycházející z lidských možností, potřeb a zájmů.*“ (Vaňková 2007: 56 – 61)

Antropocentrický přístup se projevuje v mnoha lexikálních jednotkách a v jazyce pro něj nalezneme mnoho dokladů. Zejména se jedná o následující: názvy měrových jednotek, výrazy pro množství, lexikalizované metafory, hodnocení, každodenní frazeologie, orientační metafory, prostorové vztahy, určení času, kvantity a míry a další. S antropocentrickým principem úzce souvisí i **antropomorfismus** – tendence přiřazovat typicky lidské vlastnosti či jevy věcem nebo zvířatům – *pes žárlí, stroj stávkuje, slunce se směje, uplakany den* a další. (Vaňková 2005: 61 – 64)

Mezi názvy **měrových jednotek** odvozených od lidských proporcí můžeme jmenovat například *loket, stopu, palec* či *krok*. Tyto měrové jednotky jsou typické zejména pro každodenní život a pro jazykový obraz, který souvisí s přirozeným světem. Proto se s těmito názvy vůbec nesetkáme v tzv. teoretickém světě (fyzika). Dále můžeme uvést specifické názvy vyjadřující **množství** jídla a tekutiny, které sice nejsou charakteristické absolutní přesností, ale v každodenním životě se hojně využívají a každý jim dobře porozumí – *lok, hlt, dlaň, hrst, špetka*.

Antropocentrický přístup stojí i v základu mnoha **lexikalizovaných metafor**, které využívají částí lidského těla či typicky lidských úkonů (polohy, pohyby) – *hlávka zelí, hrdlo láhve, ucho džbánů, stát (o ceně), čas běží, sníh leží* a další. Značné rysy antropocentrismu pak vidíme zejména v **hodnocení**, které vychází z protikladu „člověk – zvíře“. Základem tohoto principu je předpoklad, že co je lidské (a co považováno za nejvyšší hodnotu), to je dobré, oproti tomu všemu, co není lidské (případně co je zvířecí), je automaticky přiřazen

negativní, někdy až pejorativní odstín – *buďme lidmi, cítil se jako člověk, chovat se lidsky/nelidsky, jako zvíře, jako dobytek*. Názvy zvířat též slouží jako nadávky či jako hanlivá pojmenování (*vůl, kráva, osel, husa, krysa*), existují ale i výjimky (většinou zdrobněliny), které se užívají pro vyjádření kladného hodnocení – *brouček, beruška, kočička, myšička*.

Antropocentrický princip se též vyskytuje v běžné **frazeologii**, která vychází především z opozice „nahore – dole“ a „vpředu – vzadu“, přičemž významy „nahore“ a „vpředu“ mají kladný charakter, oproti tomu „dole“ a „vzadu“ mají charakter povětšinou záporný. Lidské tělo se obvykle nachází ve vzpřímené poloze, při chůzi se pohybuje kupředu a hlava je vztyčena směrem vzhůru. A dalo by se říci, že tato přirozená poloha lidského těla je též spojena s mnohými významy, kde hraje hlavní roli právě člověk a jeho momentální psychický či fyzický stav. Se vzpřímenou polohou (a směrem dopředu) je spjat život, radost, optimismus, zdraví, mládí nebo úspěch. Jsou ale i situace či stavy, kdy se oproti tomu člověk cítí „dole“ – *padá, je srážen k zemi, leží, kolabuje* – tyto stavy mají svou spojitost například s psychickými či fyzickými problémy, neštěstím, neúspěchem, nemocí, stářím nebo celkovou nepohodou. **Prostorové vztahy** se vyjadřují zejména pomocí názvů tří částí lidského těla (nos, ruka, bok), které představují bezprostřední blízkost jiného objektu či osoby – *mít něco u nosu, pod nosem, jít bok po boku, mít něco po ruce* atd. Pojmenování využívající jazykového antropocentrismu jsou i ty, jež určují **čas, kvantitu** či **míru** – *je to ještě přede mnou, už je to za mnou, do smrti s ním nepromluví, mít něčeho po krk, nad hlavu, nakreslit něco od oka, od ruky*. (Tamtéž: 61 – 64)

3.5. Slovo a význam

Vztah slova a významu se stal základní problematikou lexikální sémantiky. Ve spojitosti slova s významem se odráží dvojitý horizont, kterým je jazyk a svět. Tyto dvě velké oblasti si vzájemně odpovídají, vzhledem k tomu, že si rovněž odpovídá slovo v řeči a objekt ve světě. Slova by se měla zkoumat z pohledu průměrného mluvčího určitého jazykového a kulturního společenství, což znamená vzdálit se od čistě sémantického významu, který upřednostňovali strukturalisté, a naopak přiblížit se pragmatickému pojetí významu, které v sobě nese kulturní a subjektivní konotace typické pro daný jazykový obraz světa.

Pod klasickou slovníkovou (strukturalistickou) definicí významu se rozumí ohraničený počet sémantických příznaků - jednotek metajazykového charakteru, které jsou určeny zejména pro potřeby vědecké analýzy. Slovníková definice vždy směřuje k tzv. uzavřenému popisu, kterým se myslí ty nejnútnejší informace, díky nimž je možné dané předměty přesně

identifikovat a oddělit je od ostatních. Oproti tomu kognitivní definice významu je chápána jako jeden velký celek skládající se z různých významových rovin, jedná se o celostné pojetí, které zahrnuje smyslovou a tělesnou zkušenost mluvčího s daným předmětem, tato zkušenost se vyznačuje subjektivním a emocionálním odstínem. (Vaňková 2005: 77 – 80)

Ve významu slova by se proto měly vedle encyklopedicky zaměřené definice odrážet rovněž i „vedlejší“ významové aspekty, které mluvčí daného jazyka pokládá za důležité, charakteristické a běžné a které jsou přítomny v jeho vlastním obrazu světa, který je úzce spojen i s celkovým obrazem světa kulturního společenství, ke kterému daný mluvčí patří. Proto se při studiu vztahu slova a významu zkoumají především **folklórní a umělecké texty** zahrnující metaforická, metonymická vyjádření, typické kolokace, frazeologismy a jiné. (Vaňková 1999: 290)

„Ve strukturní sémantice se konotace chápou jako sekundární nekognitivní rysy významu a nevěnuje se jim příliš pozornosti, zejména proto, že nejsou dobře popsitelné prostřednictvím sémické analýzy. Jeví se jako subjektivní nebo přinejmenším nesnadno objektivizovatelné. Stále silněji se však u nás reflektuje potřebnost konotace – zejména kulturně sdílené – zkoumat a brát je v úvahu.“ (Tamtéž)

4. Kategorizace

V následující kapitole se opíráme o poznatky uvedené ve sborníku *Co na srdci, to na jazyku* vydaného roku 2005 pod vedením I. Vaňkové.

4.1. Charakteristika

Člověk je po celou dobu svého života neustále obkloповán nejrozličnějšími objekty, jevy či osobami, se kterými přichází každodenně do kontaktu. Prostor kolem sebe ale nevnímá jako jednolitou směsici objektů, naopak má schopnost rozlišit a vydělit jeho jednotliviny – například knihu vnímá jako knihu, dítě jako dítě, déšť jako déšť – a tyto vymezené objekty (či subjekty), které se nachází kolem něho, automaticky nezaměňuje za jiné. Jak píše J. Patočka, člověk má tu schopnost, že „nikdy nepřijímá chaos, ale svět.“ (Patočka 1995: 130)

Z toho vyplývá, že realitu kolem sebe nevnímáme jako zmet' spletitých vjemů či objektů, které se kolem nás vyskytují bez ladu a skladu. Ale naopak jsme schopni objekty

(jevy, osoby) kolem nás rozlišovat a rovněž jsme si vědomi toho, že tyto objekty mají i své specifické vlastnosti, procesy či okolnosti, kterými se odlišují od ostatních. A proto máme ve zvyku brát svět, který nás obklopuje, jako uspořádaný celek složený z rozličných částí. (Vaňková 2005: 67)

To, že svět vnímáme jako uspořádaný, smysluplný a srozumitelný celek, nám umožňují psychické mechanismy, které se podílejí na kategorizačních procesech. Kategorizace tak tvoří základ našeho poznávání a celého konceptuálního systému. Vnímáme realitu a její části, které jsou podle svých vlastností a rysů řazeny do určitých větších celků. Danou kategorizaci světa si člověk osvojuje především díky mateřskému jazyku. *„Co bylo pro člověka určitého kulturního společenství důležité, to bylo vyděleno z kontinua jsoucího, rozlišeno, uchopeno, pochopeno jako exemplář určitého druhu, vkomponováno do obrazu jazyka jako celku a v souladu s tím pojmenováno. Potomkům pak zůstalo ono rozlišené jako slovem ohraničená část a součást obrazu světa.“* (Tamtéž: 67)

Můžeme podotknout, že to, co lidé jednoho kulturního společenství pokládají za podstatné a neopomenutelné, se lidem jiných národností a jiných kultur nemusí vůbec zdát jako důležité, neboť jejich hodnotový žebříček může být postaven zcela jinak. To vše souvisí s národní historií, tradicemi, kulturou, náboženstvím a v neposlední řadě s přírodním zázemím. Můžeme si zde uvést zajímavý příklad – Češi standardně říkají, že mají na rukách deset prstů, oproti tomu Angličané mají na ruce prstů osm a k tomu dva palce – palce jsou zde od ostatních prstů odlišeny a jsou brány jako jiná část těla. (Tamtéž: 67 – 68)

Počátky kategorizace sahají již do starověku, kde se touto problematikou poprvé zabýval Aristotelés, jehož koncept byl však poněkud jiný, než jak ho dnes berou kognitivní lingvisté. Aristotelovy kategorie jsou založeny na principu „nádoby“ (container). U každé nádoby se jedná o uzavřenou skupinu jsoucí, které jsou definovány na základě pevně určených vlastností. Z toho vyplývá, že některé exempláře mají dostatek vlastností, díky kterým mohou být do určité nádoby (skupiny, kategorie) vloženy, jiné do ní pro nedostatek důležitých vlastností být vloženy nemohou. (Tamtéž: 72 – 73)

4.2. Prototypy a stereotypy

Dalo by se říci, že kategorie v Aristotelově pojetí měly přesně stanovené hranice. Ve skutečnosti je to však spíše tak, že některé exempláře mají více vlastností, kterými se určitá kategorie vymezuje, a některé jich mají méně. Proto může být jistý exemplář brán jako typický zástupce určité kategorie a o jiném můžeme říci, že stojí spíše na hranici mezi touto

kategorií a jinou (blízkou) kategorií. Kategorie jsou zakládány na schématu **centrum – periferie**. V samotném centru se vždy nachází nejideálnější, nejtypičtější reprezentant dané kategorie, jehož vlastnosti se pokládají za nejvíce charakteristické. Tento reprezentant se nazývá **prototyp** (nejlepší příklad). Další členy dané kategorie stojí tu blíže k centru (prototypu), tu od něj dále. Některé se vyskytují na úplném okraji – periférii, která se vyznačuje neostrotí svých hranic a postupně přechází v jiné kategorie. Můžeme si uvést následující příklad – kdybychom chtěli najít prototyp kategorie „ptáci“, uvedeme většinou kosa či vrabce, málokdo by jako prototyp uvedl například pštrosa nebo tučňáka, i když bychom vůbec neváhali, jestli mezi ptáky patří. Ale na straně kosa či vrabce stojí fakt, že kromě toho, že mají zobák, křídla a peří, umí navíc létat a zpívat. (Vaňková 2005: 76)

„Prototypy jsou orientovány výrazně subjektivně. Vycházejí z nepřesné generalizace a ukazují místo dané věci v jazykově-kulturním obrazu světa daného společenství. Prototyp je vlastní přirozenému přístupu ke světu, který nevyklučuje subjektivní aspekt, emocionalitu a hodnocení.“ Pro to, aby lingvisté určili prototypy co nejlépe, mohou čerpat z mnoha zdrojů – bere se v úvahu každodenní komunikace, frazeologismy, folklorní či umělecké texty, pořekadla, anekdoty a další. (Tamtéž: 83)

Někdy se pro synonymum prototypu také užívá pojem **stereotyp**, ale zaměňovat libovolně tyto dva pojmy by bylo nesprávné, jelikož se každý používá v jiných kontextech. Prototypu se užívá zejména v psychologii a psycholinguistice, kde má blízkou souvislost především s **věcmi**. Oproti tomu stereotyp dnes funguje hlavně v sociologii, sociolinguistice, etnologii či kulturologii, spojuje se častěji s **lidmi** a znázorňuje v kolektivu utvářené a sdílené představy, které vznikají díky zprostředkované a tradované zkušenosti, a člověk si tyto představy osvojuje většinou dříve, než by měl možnost je osobně poznat. (Tamtéž: 83 – 84)

4.3. Hledání konotací

K tomu, abychom zjistili, jestli je všeobecně sdílen určitý prototyp (respektive stereotyp), potřebujeme mít k dispozici co nejvíce jazykových či textových **konotací**⁴, které jsou nesmírně důležité pro **kognitivní definici významu** – ta se významně liší od definice encyklopedické či slovníkové. Například ve slovníkové definici slova *macecha* by stálo „nevlastní matka“, zatímco kognitivní definice navíc zahrnuje i negativní konotace tohoto významu, které by zněly „osoba zlá, nepřející a lhostejná“. (Vaňková 2005: 82 – 86)

⁴ Konotace je vedle prvotního významu pojmu (denotace), sekundárním a asociativním významem určitého výrazu, který vyplývá z emocionálních, expresivních nebo postojových příznaků.

K určení prototypů nebo i konotací máme k dispozici některé typy faktů. Jsou to především fakta **kvantitativní** (jak často se daný prototyp v různých konotacích opakuje) a **kvalitativní**, které zohledňují fixovanost dané charakteristiky v jazyce. Na prototypy, stereotypy a sdílené konotace poukazují zejména tato kvalitativní hlediska:

- a) **etymologie a způsoby pojmenování předmětu** – např. *chápat* (v prvotním významu „*uchopovat*“ – *chápat se, chopit se něčeho*);
- b) **vedlejší (přenesené) významy** – např. *krysa* (v přeneseném významu „*zrádce, bezcharakterní člověk*“);
- c) **významy derivátů**, které odpovídají dokládané konotaci – např. *papouškovat* („*opakovat bez pochopení smyslu cizí názory či myšlenky*“);
- d) **frazémy**, jejichž význam odpovídá vymezovanému příznaku – např. *koňská dávka, hlemýždí tempo, být sprostý jako dlaždič* a další;
- e) významová struktura jistých výroků, které mají „**diagnostickou platnost**“ – např. „*Je to pes, ale nekouše.*“ (standardně se počítá s tím, že každý pes kouše).

Důležitým zdrojem pro hledání konotací (a spolu s nimi i prototypů) jsou nejrůznější texty, mezi kterými můžeme jmenovat například pořekadla, přísloví, anekdoty, texty folklórní či umělecké, lidové písně, hádanky nebo i známé úryvky z písní či filmů. (Tamtéž: 88 – 89)

5. Koncept

V této kapitole čerpáme převážně z knihy *Úvod do kognitivní lingvistiky*, jejíž autorkou je V. A. Maslovová.

5.1. Problém označení: koncept, představa, význam

Zkoumání povahy konceptu se v kognitivní lingvistice přikládá prvořadý význam. Výzkumem konceptu se plodně zabývají především následující lingvisté: N. D. Arutjunovová, A. P. Babuškin, A. Wierzbiská, S. A. Askoldov, J. S. Stěpanov, E. S. Kubrjakovová, S. E. Nikitinovová, B. N. Telia, R. M. Frumkinovová a další. (Maslovová 2007)

Je nutné vzít v úvahu fakt, že při snaze správně postihnout koncept se lingvista setká s celou řadou pojmů a termínů, které jsou konceptu velice blízké. Jedná se především o **koncept, představu a význam**. Diferenciace těchto pojmů je jedním z nejobtížnějších a nejvíce diskutovaných problémů v současné teoretické jazykovědě. Dalo by se říci, že každý

lingvista, který se touto problematikou zabývá, má svůj vlastní a více či méně odlišný pohled na věc než jiný lingvista, a tak vzniká různorodá paleta názorů. (Tamtéž)

Dále uvedeme, jak popisuje rozdíly v přístupech jednotlivých lingvistů V. A. Maslovová (Maslovová 2007):

Termíny koncept a představa musíme rozlišovat, neboť je jejich význam odlišný. Představa je souhrnem všech poznaných podstatných příznaků objektu. Koncept je duševním a národně-specifickým útwarem, jehož obsahovým plánem jsou veškeré znalosti o daném objektu, formálním plánem je souhrn všech jazykových prostředků (lexikálních, frazeologických). Tedy koncepty jsou ty nejkompexnější představy, díky kterým si člověk může udělat obrázek o dané kultuře.

V. A. Maslovová o konceptu hovoří jako o „svazku“ představ, pojmů, vědomostí, asociací, prožitků, který doprovází slovem vyjádřenou představu a který je obklopen emocionálním, expresivním a hodnotícím odstínem. Rovněž tvrdí, že koncepty jsou předmětem emocí, sympatií, antipatií a někdy i střetů rozdílného smýšlení. (Maslovová 2007)

Koncepty se stávají pouze ty výjevy skutečnosti, které jsou aktuální a hodnotné pro danou kulturu, mají velký počet jazykových jednotek pro svou fixaci, jsou tématy přísloví a pořekadel, poetických i prozaických textů. Koncepty můžeme pokládat za symboly, které poukazují na text, ze kterého vzešly, na situaci či znalosti. Staly se tak nositeli kulturní památky národa.

Mezi koncepty a představami však neexistuje neprostupná hranice a za určitých podmínek tak představy mohou libovolně přecházet do oblasti konceptů. V širším smyslu si můžeme strukturu konceptu představit jako kruh, v jehož centru stojí základní představa – jádro konceptu, a na okraji se nachází všechno to, co je spojeno s kulturou, tradicemi, národními či osobními zkušenostmi.

5.2. Metodika popisu konceptu

V kognitivní lingvistice se při zkoumání konceptu spojují podklady z různých věd, mezi kterými probíhá vzájemná spolupráce. Využití různých metod a metodik, pojetí a způsobů výzkumu závisí v každém konkrétním případě nejen na složitosti konceptu, ale i na cílech a úkolech, které před sebou vědec má, a také na charakteru lingvistických pramenů, které jsou materiálem pro výzkum (tiskoviny, elektronické prameny, klasická literatura a další). (Maslovová 2007)

Při popisu konceptů se rozlišuje jádro a periferie konceptu. Jádro je v podstatě slovníkovým významem určitého lexému. Obzvláště materiály výkladových slovníků předkládají vědci velké možnosti v pláň odhalování obsahu konceptu, ve vyjádření specifiky jeho jazykového výrazu. Periferie je oproti tomu založena na subjektivní zkušenosti, na typické kultuře a tradicích daného společenství či různých asociacích. Na tuto asociativní oblast se při popisu konceptu klade největší důraz.

Podle R. M. Frumkinové je pro stanovení významového objemu konceptu třeba učinit následující:

- 1) určit vzorovou situaci, ke které by daný koncept náležel;
- 2) stanovit místo určitého konceptu v jazykovém obrazu světa a v jazykovém vědomí národa, používat encyklopedické a lingvistické slovníky; za jádro konceptu se pokládá slovníková definice;
- 3) vzít v úvahu etymologické zvláštnosti;
- 4) slovníkové výklady dávají pouze tu nejobecnější představu o významu slova a encyklopedické slovníky nám umožňují představu o pojmu; do analýzy je třeba zahrnout nejrůznější kontexty: poetické, vědecké, filosofické, publicistické, přísloví či pořekadla a další;
- 5) obdržené výsledky je třeba porovnat s analýzou asociativních spojení klíčového lexému (jádra konceptu), například při analýze konceptu „čas“ objevujeme jeho těsnou souvislost s konceptem „budoucnost“;
- 6) jestliže bude k analýze zvolen určitý kulturní koncept, tak musí být mnohokrát opakován a vykreslen v malířství, hudbě, sochařství a dalších kulturních oblastech. (Viz Maslovová 2007)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

II. 1. Analýza pojmu „родина“ v ruském jazykovém obrazu světa

II. 1.1. Etymologie a význam substantiva *родина*

Etymologie slova *родина*

Pro popis etymologie slova *родина* jsme využili *Этимологический словарь русского языка в четырех томах* vydaný M. Vasmerem roku 1987. Nyní citujeme vysvětlení původu substantiva *родина* uvedeného v daném slovníku:

- **Родина** - "отечество", тогда как укр. *родіна* = "семья", блр. *родзіна* -- то же, болг. *родіна* "родина, место рождения", сербохорв. родина "обилие плодов", словен. *godína* -- то же, чеш., слвц. *rodina* "семья", польск. *rodzina* -- то же. || Произведено от *род* (см.). [Согласно Соболевой (УЗ ЛГПИ, 173, 1958, стр. 134), знач. "родная страна" встречается впервые у Державина. -- Т.]⁵

Вýznam slova *родина*

При výzkumu významů slova *родина* jsme pracovali s pěti různými výkladovými slovníky. Jednalo se o následující: Ожеговův *Словарь русского языка* z roku 1953; *Словарь современного русского литературного языка в 17 томах*, který vydala Akademie věd SSSR pod vedením V. I. Černyševa v roce 1961; *Словарь русского языка* z roku 1987, jehož autorem je S. I. Ожегов pod redakcí N. J. Švedovové; *Толковый словарь русского языка* S. I. Ожегова a N. J. Švedovové vydaného roku 2001; *Толковый словарь русского языка в 4 томах* pod redakcí D. N. Ušakova z roku 2005.

Nyní si uvedeme přesné znění významů slova *родина* tak, jak byly popsány ve výše zmíněných slovnících:

1. **Родина** – 1. **Отечество, родная страна.** *Защита социалистической родины.* 2. **Место рождения, происхождения чего-нибудь, возникновения чего-нибудь.** *Советский Союз – родина социалистической революции. || Жить на родине.*⁶

⁵ ФАСМЕР, М.: *Этимологический словарь русского языка в четырех томах*. Москва: Прогресс, 1987. Том III. S. 491.

⁶ ОЖЕГОВ, С. И.: *Словарь русского языка*. Москва, 1953. S. 628.

2. **Родина – 1. Страна, в которой человек родился и гражданином которой является; отечество.** *Потомки их доныне живут в турецких областях, сохраняя на чуждой им родине веру, язык и обычаи прежнего своего отечества. || Ломоносов страстно любил науку, но любил и заботился исключительно о том, что нужно было для блага его родины. Он хотел служить не чистой науке, а только отечеству. || Это – моя родина, моя родная земля, мое отечество, - и в жизни нет горячее, глубже и священнее чувства, чем любовь к тебе. || Родина – мать, мать – родина. – В минуту унынья, о родина – мать! Я мыслью вперед улетаю. Еще суждено тебе много страдать, но ты не погибнешь, я знаю. || Где бы, мой друг, ни остановился твой взгляд, всюду увидишь дорогие сердцу матери-Родины могилы погибших в сражениях бойцов.* **2. Место рождения кого-либо.** *Вон и родина! Вон в стороне Тесом крытая кровля встает, Темный садик, скирды на гумне; Там старушка одна, чай, по мне Изнывает, родимого ждет. || Отбыл срок службы и теперь, как запасной, отправляется к себе на родину. || Поручик царской армии Василий Данилович Дибич пробирался из немецкого плена на родину – в уездный волжский городок Хвалы́нск.* **3. Место происхождения кого-, чего-либо.** *Я на родине ядовитых перцов, пряных кореньев, слонов, тигров, змей. || Оранжевые растения были уроженцы жарких стран, нежные, роскошные создания; они помнили свою родину и тосковали о ней.* **4. Место возникновения чего-либо.** *Россия стала родиной ленинизма. || Венеция, родина так называемой мозаичной кустарной промышленности, выбрасывает на внешние рынки громадные партии поделок из цветного стекла. || Петров поступил на металлический завод, тот самый, ныне известный на всю страну..., который является родиной турбин.⁷*
3. **Родина – 1. Отечество, родная страна. Защита социалистической родины. 2. Место рождения, происхождения кого, чего-нибудь, возникновения чего-нибудь.** *Приехать на родину. || Советский Союз – родина социалистической революции.⁸*

⁷ АКАДЕМИЯ НАУК СССР: *Словарь современного русского литературного языка в 17 томах.* Академия наук СССР, 1961. Том XII. S. 1377.

⁸ ОЖЕГОВ, С. И., под редакцией Н. Ю. Шведовой: *Словарь русского языка.* Москва, 1987. S. 592.

4. **Родина – 1. Отечество, родная страна.** *Любовь к родине.* || *Защита родины.* **2. Место рождения, происхождения кого, чего-нибудь.** *Москва – его родина.* || *Индия – родина шахмат.* • **Вторая родина** – место, давшее кому-нибудь приют, ставшее родным.⁹
5. **Родина – 1. Отечество; страна, в которой человек родился и гражданином которой он состоит.** *Мы любим свой язык и родину...* Ленин. *Защищать родину. Весь советский народ любит свою социалистическую родину и защищает ее грудью от всей посягательств. Советский Союз – вторая родина трудящихся и угнетенных всего мира.* || *Готовил родине ты честных сыновей.* Некрасов. *О, родина святая, какое сердце не дрожит, тебя благословляя?* Жуковский. *Тоска по родине.* || *Место рождения кого-н. Родина Ломоносова – деревня Денисовка близ Холмогор.* **2. Место, местность, где человек родился, где провел свое детство, юные годы. Место зарождения, происхождения чего-н. Место возникновения чего-н.** *Приехать на родину.* || *Родина картофеля – Америка.* || *Советский Союз – родина социалистической революции.*¹⁰

Z těchto výkladových slovníků je zřejmé, že definice významu substantiva *родина* není vždy jednolitá a nepatrně se liší v závislosti na druhu a objemu slovníků - především ve vymezení jednotlivých významových skupin. Autoři slovníků se však shodují v tom, že slovo *родина* má v ruštině tyto významy:

- **отечество, родная страна** – země, kde se člověk narodil;
- **место рождения кого-либо** – místo, kde se člověk narodil a se kterým si spojuje své dětství a mládí; může se jednat o rodné město, městečko či vesnici;
- **место происхождения кого-либо, чего-либо** – místo původu či hromadného výskytu něčeho nebo někooho;
- **место возникновения чего-либо** – místo vzniku něčeho;
- **страна, гражданином которой человек состоит** – stát, jehož občanem se člověk stal (tento význam zdůrazňuje *Словарь современного русского литературного языка в 17 томах* a *Толковый словарь русского языка* z roku 2005).

⁹ ОЖЕГОВ, С. И. и ШВЕДОВА, Н. Ю.: *Толковый словарь русского языка*. Москва, 2001. S. 681.

¹⁰ УШАКОВ, Д. Н.: *Толковый словарь русского языка в 4 томах*. Москва, 2005. Том III. S. 1370.

Pouze ve slovníku *Толковый словарь русского языка* Ožegova a Švedovové z roku 2001 se nevyskytuje poslední uvedený význam slova, a sice *місто vzniku něčeho*, ale je v něm navíc uveden ustálený výraz *вторая родина*, označující místo, které člověku nabízí útočiště a stává se jeho druhým domovem. Může se tak jednat o zemi či místo, kam se člověk přestěhoval nebo kam emigroval.

Ve čtyřech z pěti výkladových slovníků autoři uvádějí dvě hlavní významové skupiny slova *родина*. Všichni se shodují v tom, že do první skupiny patří význam *отечество, родная страна*, do druhé pak řadí významy *место рождения кого-либо, место происхождения кого-либо, чего-либо* a *место возникновения чего-либо*. Pouze *Словарь современного русского литературного языка в 17 томах* má pro každý význam samostatnou skupinu.

II. 1.2. Příbuzná slova

Při zkoumání příbuzných slov jsme pracovali s *Словообразовательным словарем русского языка в двух томах* A. N. Tichonova z roku 1985. Příbuzných slov ke slovu *родина* je obrovské množství, proto sem nezařazujeme ty, které mají prefix a které nejsou tolik používány. Níže uvádíme výsledky výzkumu:

- **Родина:** *род, родящий, родильница, родильный, родименький, родимец, родимушка, родимчик, родимый, родинка, родины, родитель, родительница, родительский, родить, родиться, родич, родненька, родник, родниковый, роднить, родниться, родничок, родной, роднуля, роднуша, роднушка, родный, родня, родовитость, родовитый, родович, родовой, родовспомогательный, родовспоможение, родоначальник, родоначальница, родоначальный, родословец, родословие, родословный, родственник, родственница, родственничек, родственность, родственный, родство, роды, рождаться, рождаемость, рождать, рождение, рождество.* (A. N. Tichonov: 1985)

V této skupině můžeme vydělit následující významy: 1) slova, spojená s porodem: *родить, родильный, родительница, рождаемость* aj.; 2) slova mající význam „stejného rodu, příbuzný“: *родной, родня, родство, родственник, родственный* aj.; 3) slova s významem „urozený, bohatý“: *родовитость, родословие, родословец*; 4) pramen, studánka: *родничок, родниковый*; 5) sbližovat se: *родниться*.

II. 1.3. Fungování substantiva *родина* v současných ruských textech

Dále jsme pro výzkum sémantiky slova *родина* využili Ruský národní korpus, z něhož jsme vybrali 150 libovolných excerpací, ve kterých se vyskytovalo zkoumané slovo. Celkový výčet excerpací uvádíme v příloze. Nyní si předvedeme výsledek zkoumání – strukturu slovních spojení, jejich frekvenci a význam:

1. Struktura slovních spojení

Nejtypičtějšími strukturami slovních spojení, ve kterých se vyskytuje slovo *родина*, je struktura ADJEKTIVUM + SUBSTANTIVUM (*малая родина, огромная родина, дорогая родина, могучая родина*) a SUBSTANTIVUM + VERBUM (*родина не забудет, родина благодарит, родина умирает, родина страдает*). Ve druhém případě se vždy jedná o personifikaci, kdy *родина* vystupuje jako živá osoba. V příloze uvádíme celkový výčet struktur slovních spojení.

2. Frekvence slovních spojení

Mezi nejčastější slovní spojení zahrnující substantivum *родина* patří vedle hojně frekventovaných spojení s přivlastňovacími zájmeny (*наша родина, моя родина* atd.) převážně následující: *малая родина, историческая родина, родина-мать, Россия – родина слонов, родина (не)забудет тебя*. Uvedeme si zde i několik příkladů slovních spojení, které se ve výsledcích z korpusu objevily pouze jednou: *печальная родина, растерзанная родина, выпить за родину, радость за родину, оборона родины*.

Významy substantiva *родина* v excerpovaných příkladech

Nyní se pokusíme zařadit jednotlivá slovní spojení se slovem *родина*, která jsme získali ze 150 excerpací z Ruského národního korpusu, k výše uvedeným slovníkovým významovým skupinám slova *родина*:

- **Отечество, родная страна:** *родина-мать, защищать родину, Советская Родина, великая родина, боль за родину, родина прикажет, родина богата, давать клятву родине;*

- **Место рождения кого-либо:** малая родина, покинутая родина, захотелось на родину („Боже, как захотелось на малую родину.“), тосковать по родине („Я тоже тоскую по малой родине, только я называю ее столицей!“);
- **Место происхождения кого-либо, чего-либо:** родина кого - деда Мороза („Речь идет о совместном проекте мэрии Москвы и правительства Вологодской области «Великий Устюг – родина Деда Мороза».“), героя atd.; родина чего – клена („Родина клена сахаристого – Северная Америка.“); этническая родина („Еврей может родиться и в Штатах, а этническая родина на Ближнем Востоке.“);
- **Место возникновения чего-либо:** родина чего - популярной марки Эвиан („Небольшой французский курортный городок Эвиан на берегу Женевского озера, родина популярной марки минеральной воды «Эвиан», стал в начале июня столицей мировой дипломатии.“), регби, европейского гуманизма („Италия – страна Возрождения, родина европейского гуманизма.“), водки, иконы atd.

3. Významy slovních spojení

Uvedeme si zde pouze ta slovní spojení, která se ve výsledcích z korpusu vyskytovala poměrně často a která se buď liší od českého významu, nebo se v češtině vůbec nevyskytují. Celý seznam významů slovních spojení vyskytujících se v Ruském národním korpusu uvádíme v příloze.

- **историческая родина** – Původní země, ve které člověk žil (předtím, než emigroval nebo se přestěhoval do jiné země). Už samotná existence tohoto ustáleného slovního spojení poukazuje na to, že mnozí Rusové opouštějí svou vlast a cestují do jiných zemí.
- **родина-мать** – Hojně rozšířené obrazy a sochy, které využívala sovětská propaganda v období Velké vlastenecké války. Obrazy vděčí za svůj vznik především plakátu Irakla Toidzeho „Matka vlast volá!“ (<http://ru.wikipedia.org/wiki/Родина-мать>) *Родина-мать* je také socha tvořící velký monument na Mamajevově návrší ve Volgogradu, který byl postaven na počest vítězství v Bitvě o Stalingrad.
- **Россия - родина слонов** – „Rusko (SSSR) – vlast slonů“ – fráze, která se poprvé objevila v anekdotách, ve kterých se jednalo o pokus zkusit historii vědeckých

objevů s politickým cílem. Fráze má ironický odstín, který zdůrazňuje absurditu požadavků na prioritu. (http://ru.wikipedia.org/wiki/Россия_-_родина_слонов)

Znění anekdoty: Vyhlášen mezinárodní konkurs na knížku o slonech.

Německá zní: Stručný úvod do nauky o slonech.

Anglická: Slon a Britské imperium.

Americká: Slon a peníze.

Francouzská: Slon a láska.

Ruská: SSSR - vlast slonů.

Bulharská: Ruský slon nejlepším přítelem bulharského slona.

Mongolská: Mongolský slon – šestnáctý slon v sovětské zoologické zahradě.

- **одна родина** – ¹Jedinečná vlast – vlast, ve které se člověk narodil a kterou pokládá za svou jedinou (i když musel emigrovat nebo byl vyhoštěn). ²Společná vlast – vlast, jejíž občany spojuje společná historie, kultura, společně sdílené tradice a hodnoty.
- **деревянная родина** – Dřevěná vlast – venkov, který je tvořen převážně dřevěnými obydlími.

V ruštině se v posledních desetiletích začal objevovat nový frazeologismus, a to – *малая родина*. Jako jeho antonymum následně vzniklo ustálené slovní spojení *большая родина* a jako upřesňující synonymum k *малой родине* - *деревянная родина*. Historii těchto výrazů uvedeme podrobněji.

Малая и большая родина

Označení pro vlast má každý národ. Ale pouze v ruštině se vyskytují navíc pojmy *малая родина* (malá vlast) a *большая родина* (velká vlast). Samotné slovo „vlast“ se v ruském jazyce poprvé objevilo za doby středověké Rusi v 16. století, v období vzniku centralizovaného Ruského státu. Hojně se však toto slovo začalo používat až poměrně pozdě a v jazyce se ustálilo až v polovině 18. století, kdy mělo následující význam – „místo, kde se člověk narodil“. Postupně se však začaly rozlišovat dva významy slova, a sice „země, ve které se člověk narodil“ (*большая родина*, отчизна, отечество) a význam „rodné město či vesnice“ - *малая родина*. Zejména básníci často užívali tento druhý význam slova, aniž by ho však přímo definovali jako „малая родина“. (A. N. Šestov 2010)

Zrovna tak se začaly rozlišovat i pojmy „отечество“ a „родина“, v tom smyslu, že se v těchto slovech odráží pokaždé odlišný emocionální odstín. Ve slově „отечество“ je patrný odkaz k minulým generacím, k otcům, dědům. Oproti tomu u slova „родина“ je zřejmá spojitost se slovem „родить“ (rodit) a cítíme zde ženský a mateřský princip. Proto se „отечество“ pokládá spíše za slovo vysokého stylu a „родина“ jako něco intimního a domácího. (Tamtéž)

Až po Velké vlastenecké válce se v jazyce natrvalo upevnilo ustálené slovní spojení *малая родина*, ve kterém byly zachyceny zpravidla vzpomínky člověka na dětství, život a přírodu v rodném kraji, jinými slovy vzpomínky na osobní, domácí „malou vlast“. Podle A. T. Tvardovského představa „malé vlasti“ tvoří část celkového obsahu představy „velké vlasti“. Jinými slovy „velká vlast“ je souhrnem vlastí „malých“. (Tamtéž) A. T. Tvardovský říká, že u většiny lidí existuje celkové povědomí o vlasti (ve smyslu rodné země, otčiny), které je navíc doplněno představou o prvotní vlasti člověka, kterou se zde myslí rodná místa, kraje, regiony, města či vesnice. (Tvardovskij 1980)

Dalo by se říci, že přesná encyklopedická definice slovního spojení *малая родина* neexistuje, neboť se jedná o silně emocionální představu, oproti tomu pojem *большая родина* nabízí přesnější a především racionálnější popis. (A. N. Šestov 2010)

Z toho vyplývá, že v ruském prostředí má slovo *родина* různé významy, které je třeba důsledně rozlišovat, neboť se od sebe sémanticky výrazně liší. Slovním spojením *большая родина* se myslí země, ve které se člověk narodil a jejímž občanem se stal, tento význam je poměrně široký. Proti tomu *малая родина* je označení s daleko užším významem, představuje totiž místo (město, vesnici), kde se člověk narodil a se kterým si spojuje své dětství a mládí. Tomuto druhému významu je též velmi blízké slovní spojení *деревянная родина* („dřevěná vlast“), které ještě více upřesňuje význam *малая родина*, protože označuje přímo vesnici (která je tvořena převážně dřevěnými chalupami), kde se člověk narodil.

Jestliže se opět vrátíme k excerpovanému materiálu, můžeme konstatovat, že slovní spojení *малая родина* bylo jedním ze spojení, která se ve výsledcích vyskytovala velmi často. Z toho plyne, že rozlišování celkového významu *родина* na *малую* a *большую* je i dnes velmi aktuální.

II. 1.4. Závěr

Můžeme si povšimnout, že jednotlivá slovní spojení se slovem *родина* se neliší pouze svou formou, ale především svou povahou a emočním odstínem. Níže si představíme několik

slovních spojení, která se nám zdála typická pro dané emocionální skupiny. V závorkách uvádíme kontexty - příklady z korpusu.

V excerpovaném materiálu se můžeme setkat například se slovními spojeními, kde je vlast vykreslena jako určitá **autoritativní substance**, kterou její obyvatelé musí poslouchat, které musí být oddáni a věrni a za kterou je třeba bojovat. Vlast svému lidu na oplátku zaručuje bezpečí, ochranu a vděk, soucítí s ním, když je v nesnázích. Někdy však může být i velmi krutá a se svými lidmi nemusí mít vždy slitování. Vlast zde vystupuje jako **živoucí osoba**, která stojí nad lidmi, proto je pro daná slovní spojení hodně častá zejména **personifikace**. Mezi taková slovní spojení můžeme zařadit zejména následující: *родина (не) забудет тебя* („Говорят, Родина тебя никогда не забудет.“), *родина прикажет* („Каждый советский человек идет под бомбы, если только ему прикажет родина.“), *родина благодарит кого* („Услышали: все сделали верно, родина вас благодарит, примите правительственные награды.“), *родина гордится кем* („Не только Ваши родители, но вся наша Советская Родина гордится Вашим великим подвигом, Юрий Алексеевич.“), *родина щедра* („Что поделаешь, люди стали стремиться к знаниям, благо наша родина щедра и богата.“), *суровая родина* („Так долго молчал Восток, молчала его холодная, суровая родина.“).

Za správného vlastence se pokládá ten, kdo má ke své vlasti **silné citové pouto** a pro kterého je jeho rodná země jedinečná. Takový člověk se do své vlasti vždy rád vrací, něco ho s ní spojuje a je ochoten za ni zemřít: *погибнуть за родину* („Да мне плевать / что у вас там отпуска летние! Он / между прочим / за Родину погиб!“), *одна родина* („Но родина на земле есть одна. Она – Россия.“), *дорогая родина* („Чертолино – это моя дорогая родина.“), *тосковать по родине* („Я тоже тоскую по малой родине, только я называю ее столицей!“), *милая родина* („Пусть убогая, но милая родина не могла быть вытеснена из души.“).

Některá slovní spojení se vyznačují zřejmým **optimistickým, radostným** či **vlastnececkým nádechem**: *выпить за родину* („Ну чё / солдатик? Выпьем за родину?“), *да здравствует родина* („Колхозник Харитонов, тяжело раненный оккупантами, собрав последние силы, крикнул: «Да здравствует Советская Родина!»“), *родина празднует* („2 августа наша Родина празднует День воздушно-десантных войск.“).

Z druhých slovních spojení, která převládají, cítíme naopak **smutek**, neštěstí, **beznaděj** či **tragičnost**: *покинутая родина* („Это была Россия, покинутая родина, видевшая его расцвет и славу.“), *боль за родину* („Это боль моей души за родину.“),

родина умирает („Русские люди, великая родина наша умирает!“), родина больна („Я – не первый воин, не последний. Долго будет родина больна.“).

II. 2. Analýza pojmu „vlast“ v českém jazykovém obrazu světa

II. 2.1. Etymologie a význam substantiva *vlast*

Etymologie slova *vlast*

Při výzkumu etymologie slova *vlast* jsme pracovali s *Českým etymologickým slovníkem* J. Rejzka z roku 2001. Nyní citujeme vysvětlení původu substantiva *vlast* uvedeného v daném slovníku:

- **Vlast** – *vlastenec, vlastenka, vlastenecký, vlastenectví*. Stč. ‘země, krajina, oblast’, *vlast přirozená*, ‘rodná země’ (odtud zúžením dnešní význam). P. *włóśc* ‘panství, kraj, země’, r. *vlast’* (z csl.) ‘moc, vláda, úřady’, s./ch. *vlást tv.*, stsl. *vlastь* ‘moc, vláda, panství’. Psl. **volstь* ‘vláda, moc’ je odvozeno od **volsti* ‘vládnout’ (viz *vládnout*, srov. *oblast*).¹¹

Význam slova *vlast*

Při zkoumání českého slova *vlast* jsme užívali následující výkladové slovníky: *Příruční slovník jazyka českého*, vydaný roku 1951 pod vedením B. Havránka; *Slovník spisovného jazyka českého*, vydaný roku 1971 pod vedením B. Havránka; *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*, vydaný pod vedením J. Filipce roku 1994.

Nyní si představíme významy substantiva *vlast* ve stejném znění, jak jsou popsány ve výše zmíněných výkladových slovnících:

1. **Vlast – 1. Rodná země, otčina.** *Vlasti své je Čech vřele oddán. Kdo to byl, kdo tehdy na prvním místě zvedl svůj hlas a volal k obraně vlasti. || Jak by se mohla [mládež] dívat na budování socialistické vlasti s rukama založenýma. || [Drahomíra ke sboru kněží:] Vy jediní jste zbyli z průvodu, jenž vyšel se mnou z drahé vlasti mé. || Na širší*

¹¹ REJZEK, J.: *Český etymologický slovník*. LEDA, 2001. S. 716. ISBN 80-85927-85-3

vlast, na Rakousko, připomíná velký nadpis „vyslanectví rakouské“. || Po slavném panování krále Karla, Otce vlasti. || Paže tuž, vlasti služ. || Tatík mne prosil, abych se snimi vrátil do staré vlasti. || Kollára si netroufám jmenovati, - totě básník z doby vlasti – slasti z doby, kdy se vlastenčilo. **2. Místo narození nebo pobytu, domov.** Když i někdy Habrůvce pohrozil, že ji opustí a půjde sobě hledat jinou vlast – nikdo mu nevěřil. || „Z Čech?“ „Přímo z vlasti Václavů.“ || Mnou [branou] vchází se do zatracenců vlasti do pekla. || Tu [ve skále] měly vlast svou sovy rozličné. **3. Krajina, země.** O hradě tom [Karlštejně] šly po všech vlastech pověsti až báječné. || Rozloučiv se odešel arcibiskup z vlasti moravské. || Sta a sta telegramů a přepisů [k oslavám Palackého] došlo netoliko z vlastí českých, ale i ze všech ostatních zemí slovanských. || Nestydatěji, surověji se tehdy roztáhl nenáviděný cizák po českých vlastech. || I přivede na tě Pán lidí z daleké vlasti. || Prochodil huslař celý svět, vlasti i daleké země. || [Rezinka] četla hlasem tlumeným: „Rozpomeň se, matko dobrotivá, v nebeské vlasti na dítky své v tomto slzavém údolí. || Těšil se, až se lepší jeho částka povznese do lepší vlasti, kde kluje světlo nejjasnější. || Duch [starcův] po vlasti nad hvězdami práhne. **4. Místo, odkud něco pochází, kde se něco hromadně vyskytuje, vyrábí apod.** Chtěl jsem poznat vlast vítězného proletariátu na vlastní oči. || Švýcary jsou vlastní výborných sýrů. || Roztoužil se po dalekých krajinách, po vlasti hraček javanských. || V naší vlasti vyšlo pronásledování z vlasti inkvisice, ze Španěl.¹²

2. **Vlast – 1. Země, k níž má člověk citový vztah proto, že se v ní narodil, v níž žil nebo žije; rodná země.** Lásky k vlasti; pracovat pro vlast; bojovat za vlast; Karel IV., Otec vlasti; budování socialistické vlasti; Rusko se stalo jeho druhou vlastí; zámořští krajané vzpomínají na starou vlast; Má vlast (Cyklus symfonických básní B. Smetany); Vlast (Cyklus obrazů M. Alše s náměty z českého bájesloví); k budování a obraně vlasti buď připraven (slavnostní pionýrský pozdrav); paže tuž, vlasti služ! (sokolské heslo). **2. Rodný kraj, rodná obec, domov vůbec.** Pohrozil, že ji opustí a půjde sobě hledat jinou vlast; zatracenců vlast (peklo). **3. Země, krajina, kraj.** Odešel arcibiskup z vlasti moravské; vlasti slovanské; o hradě tom šly po všech vlastech pověsti až báječné; cizák se roztáhl po českých vlastech. **4. Místo, odkud**

¹² HAVRÁNEK, B. a kol.: *Příruční slovník jazyka českého*. Praha: Ústav pro jazyk český Československé akademie věd, 1951. S. 1044.

něco pochází, kde se něco hromadně vyskytuje. *Afrika je vlastní lvů; Švýcarsky jsou vlastní syřů; vlast vítězného proletariátu; z vlastní inkvisice, ze Španěl.*¹³

3. **Vlast – 1. Rodná země.** *Láska k vlasti; pracovat pro vlast; vystěhovalec našel v cizině svou druhou vlast.* **2. Vlasti – krajina, kraj.** *Toulky po vlastech českých.* **3. Místo původu, výskytu.** *Tropy, vlast banánů.*¹⁴

Z těchto definic je zřejmé, že významy uváděné ve dvou prvních výkladových slovnících se naprosto shodují. Pouze třetí slovník se od předchozích liší tím, že ve významech neuvádí jednu zmíněnou významovou oblast, a sice význam *rodný kraj, rodná obec, domov vůbec*. Dalo by se však říci, že základní významy českého slova *vlast* jsou čtyři. Jedná se o tyto:

- **Rodná země, otčina;**
- **Rodný kraj, rodná obec, domov vůbec;**
- **Země, krajina, kraj;**
- **Místo původu či hromadného výskytu.**

II. 2.2. Příbuzná slova

Při zkoumání příbuzných slov jsme pracovali s *Příručním slovníkem jazyka českého B.* Havránka z roku 1951. Níže uvádíme výsledky výzkumu:

- **Vlast:** *vlastenec, vlasteneckost, vlastenka, vlastenecky, vlastenecký, vlastenectví, vlasteneček, vlastenkyně, vlásti, vlastibijce, vlastimil, vlastimilka, vlastimilovnost, vlastimilovný, vlastimilský, vlastivěda, vlastivědec, vlastivědně, vlastivědný, vlastivěrný, vlastizrada, vlastizrádný, vlastizrádce, vlastizrádcovský, vlastizrádcovství, vlastizrádkyně, vlastizrádně, vlastní, vlastně, vlastnice, vlastnictví, vlastnický, vlastnit, vlastnívati, vlastník, vlastnický, vlastnoručně, vlastnoruční, vlastnoručnost, vlastnost, vlastnoustně, vlastnůstka, přivlastnit, vyvlastnit, vlastelin, vlastelinský, vlastencírovati, vlastenčík, vlastenčiti, Vlastimil, Vlastislav, Vlasta.* (B. Havránek: 1951)

¹³ HAVRÁNEK, B. a kol.: *Slovník spisovného jazyka českého*. Praha: Lexikografický kolektiv Ústavu pro jazyk český ČSAV, 1971. S. 108.

¹⁴ FILIPEC, J. a kol.: *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia, 1994. S. 494.

V této skupině můžeme vydělit následující významy: 1) vlastenectví: *vlastenec, vlastenecký* aj.; 2) kladný citový vztah člověka k vlasti: *vlastimil, vlastimilovnost* aj.; 3) nauka o vlasti: *vlastivěda, vlastivědec, vlastivědný* aj.; 4) vlastizrada: *vlastizrádce, vlastizrádcovství* aj.; 5) spojitost s „vlastnit“: *vlastnictví, vlastník, vlastnický, přivlastnit* aj.; 6) význam „samostatně, svépomocí“: *vlastnoručně* aj.; 7) příznak: *vlastnost, vlastnůstka* aj.; 8) blízký: *vlastní*; 9) pán, šlechtic: *vlastelin* aj.; 10) jména osob: *Vlastimil, Vlastislav, Vlasta*.

II. 2.3. Fungování substantiva *vlast* v současných českých textech

Při hledání slovních spojení se slovem *vlast* jsme užívali *Český národní korpus Filozofické fakulty Univerzity Karlovy*, z něhož jsme vybrali 150 excerpceí, ve kterých se vyskytovalo hledané slovo. Celkový výčet excerpceí uvádíme v příloze. Nyní si předvedeme výsledek zkoumání - strukturu slovních spojení, jejich frekvenci a význam:

1. Struktura slovních spojení

Nejčastějšími strukturami slovních spojení s výskytem slova *vlast* jsou následující struktury: ADJEKTIVUM + SUBSTANTIVUM (rodná vlast, milovaná vlast, adoptivní vlast, bývalá vlast), VERBUM + SUBSTANTIVUM (sloužit vlasti, zradit vlast, bránit vlast, napadnout vlast), VERBUM + PREPOZICE + SUBSTANTIVUM (vrátit se do vlasti, padnout za vlast, zemřít za vlast, bojovat za vlast), SUBSTANTIVUM + SUBSTANTIVUM (služba vlasti, obrana vlasti, Otec vlasti, osud vlasti). V příloze uvádíme celkový výčet struktur slovních spojení.

2. Frekvence slovních spojení

Mezi nejčastější slovní spojení se substantivem *vlast* patří vedle hojně zastoupených spojení s přivlastňovacími zájmeny (*svá vlast, naše vlast* atd.) zejména tato: *vrátit se do vlasti, sloužit vlasti, láska k vlasti, prodat vlast, zrádce vlasti*. Uvedeme si zde i několik příkladů slovních spojení, které se ve výsledcích z korpusu objevily pouze jednou: *udělat něco pro vlast, cesty po vlastech, pošpinit vlast, výkvět vlasti, budovat vlast*.

Významy substantiva *vlast* v excerpovaných příkladech

Nyní se pokusíme zařadit jednotlivá slovní spojení se slovem *vlast*, která jsme získali ze 150 excerpací z *Českého národního korpusu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy*, k výše uvedeným slovníkovým významovým skupinám slova *vlast*:

- **Rodná země, otčina** – vrátit se do vlasti, sloužit vlasti, láska k vlasti, obrana vlasti, rodná vlast, padnout za vlast, zemřít za vlast, bojovat za vlast, být hrdý na vlast, uprchnout z vlasti;
- **Rodný kraj, rodná obec, domov vůbec** – žádné z excerpovaných spojení neodpovídá tomuto významu;
- **Země, krajina, kraj** – cesty po vlastech, poznávání vlasti;
- **Místo původu či hromadného výskytu** – žádné z excerpovaných spojení neodpovídá tomuto významu.

Je zajímavé, že ze 150 excerpací nebylo možné ani jednu zařadit do druhé („rodný kraj, rodná obec, domov vůbec“) ani poslední („místo původu či hromadného výskytu“) významové skupiny. Do druhé skupiny by se teoreticky dalo zařadit více slovních spojení, ale z použitých excerpací nebylo zřejmé, že by se mělo o daný význam jednat, vždy se měl na mysli první význam slova. Několik slovních spojení spadá i do třetí významové skupiny – „země, krajina, kraj“ – když však chce český mluvčí postihnout tento význam, zpravidla pro slovo *vlast* užije množného čísla.

3. Významy slovních spojení:

Uvedeme si zde pouze ta slovní spojení, jejichž význam je něčím zajímavý, která se liší od ruského významu nebo se vůbec v ruském jazyce nevyskytují. Celý seznam významů slovních spojení vyskytujících se v Českém národním korpusu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy uvádíme v příloze.

- **Otec vlasti** – Titul, který se v českém prostředí spojuje s jedním z nejvýznamnějších císařů - Karlem IV. Tímto označením se dává najevo úcta k němu a rovněž ocenění jeho celkového přínosu pro český stát.
- **adoptivní vlast** - Země, do které se člověk přestěhoval (nebo musel emigrovat) z jeho rodné země. Tento výraz svědčí o časté emigraci Čechů do jiných zemí.

- **ukrást (komu) vlast** – Vzít někomu jeho rodnou vlast (zabrat, okupovat cizí území).
- **zůstat bez vlasti** – Být vyhnancem ze své rodné země, ze svého domova.
- **padnout za vlast** – ¹Zemřít pro svou vlast. ²V přeneseném významu se užívá ve smyslu „usnout únavou“ nebo „rozbít se“.
- **položít život za vlast** – Zemřít ve jménu vlasti.
- **budovat vlast** – ¹Stavět vlast (fyzicky). ²Tvořit národní myšlenku a zasadit se především o její duchovní rozvoj. Používalo se především za doby komunismu.
- **cesty po vlastech** – Cestování po krajích rodné země.
- **krásy vlasti** – Přírodní a kulturní památky země.
- **výkvět vlasti** – Nejlepší a nejschopnější lidé určité země. Může mít nádech rovněž ironický.

II. 2.4. Závěr

Z předchozích výsledků vyplývá, že většina slovních spojení se substantivem *vlast* v češtině spadá do první významové skupiny – „rodná země, otčina“. Do zbývajících tří skupin můžeme zařadit jenom úplné minimum hledaných slovních spojení. Mohli bychom poznamenat, že přestože se ve výkladových slovnících vyskytují čtyři různé významy slova *vlast*, čeští mluvčí prakticky používají pouze dva významy slova, a sice první a třetí. Čtvrtý význam se téměř nepoužívá, nebo jenom minimálně. Co se týče druhého významu („rodný kraj, rodná obec, domov vůbec“), dalo by se říci, že se v českém prostředí používá v závislosti na dialektové oblasti, z které člověk pochází, nebo na věkové kategorii člověka. Já osobně jsem se s tímto použitím slova ještě nesetkala. Celkově můžeme říci, že pod pojmem *vlast* si český mluvčí představí svou zemi - stát, ve kterém žije. Oproti tomu pro označení rodného kraje použije spíše abstraktní substantivum *domov*.

Když se blíže podíváme na samotný excerpovaný materiál, můžeme říci, že se v něm téměř **nevyskytuje personifikace**, což vypovídá o tom, jak čeští mluvčí svou *vlast* chápou a jak o ní smýšlí. Z jedné strany ji chápou jako rodnou zemi, kterou je rozhodně třeba chránit, za kterou je třeba bojovat, je to zpravidla něco, čeho si člověk váží a o čem kladně smýšlí. Z druhé strany však této vyšší substanci nepřidělují lidské vlastnosti, ona sama svým lidem nerozkazuje, což z ní dělá něco **statického**, vyplývá to i z toho, že se často slovní spojení se slovem *vlast* vyznačují trpným rodem. Jako kdyby sama vlast neměla vlastní vliv, ale byla spíše závislá na svém lidu. Některá slovní spojení jsou typická svou **silnou citovostí** a

určitým **optimistickým**, radostným **nádechem**. Jedná se zejména o následující: *láska k vlasti, milovat vlast, touha po vlasti, krásy vlasti, drahá vlast, být hrdý na vlast*. Jiná slovní spojení se naopak vyznačují **negativním odstínem**, který je spojen především se zradou, s okupací vlasti či s jejím ničením: *prodat vlast, zradit vlast, čín proti vlasti, pošpinit vlast, napadnout vlast, mrzačit vlast*. Z jiných máme pocit určité **tragičnosti** a beznaděje: *zotročená vlast, nebohá vlast, zůstat bez vlasti, trýzeň vlasti*. U jistého množství slovních spojení převládá význam spjatý s **povinností** člověka ke své vlasti a s ní i související obětí: *sloužit vlasti, obrana vlasti, padnout za vlast, bojovat za vlast, povinnost k vlasti*.

II. 3. *Poduha/vlast* v ruské a české státní hymně

Lepšímu pochopení ruské a české mentality a vztahu Čechů a Rusů k jejich vlasti může pomoci mj. i porovnání české a ruské hymny. Hymna by totiž měla velmi dobře vyjadřovat vztah občanů ke své vlasti, protože se ve většině případů jedná o vlasteneckou píseň, která je považována za formu společného vyjádření národní či státní myšlenky.

Státní hymny můžeme pokládat za určitý manifest vlastenectví a národní hrdosti, ale je třeba také dodat, že se může jednat o velice rozmanité podoby patriotismu a že existuje mnoho způsobů vyjádření vztahu, který mají lidé ke své rodné zemi. V hymnách různých národů se můžeme setkat s odkazy k národním kořenům, formováním nezávislosti, počátkům státu, stejně jako s vyjádřením emocí týkajících se národa, vlasti, přírodního bohatství, národní hrdosti či vztahu občanů k náboženství.

II. 3.1. Hymna Ruské federace

Státní ruská hymna má svou nynější podobu od 20. 12. 2000, za její uzákonění se zasadil bývalý ruský prezident Vladimír Putin. Po rozpadu Sovětského svazu byla původně jako státní hymna zvolena *Patriotická píseň* Michaila Glinky, ale kvůli tomu, že píseň neobsahovala žádná slova, měla být změněna. Novou hymnou se proto stala melodie bývalé *Hymny Sovětského svazu*, jejímž autorem je Alexandr Vasilijevič Alexandrov. Melodie byla doplněna slovy Sergeje Vladimiroviče Michalkova.
(http://cs.wikipedia.org/wiki/Hymna_Ruske_federace)

II. 3.2. Hymna České republiky

Jako česká státní hymna se již od rozpadu Československa v prosinci roku 1992 užívá první sloka písně *Kde domov můj*, která do té doby tvořila spolu s nynější slovenskou hymnou *Nad Tatrou sa blýska* státní hymnu Československé republiky. Největší zajímavostí české hymny je její původ. Jedná se totiž o píseň z divadelní hry českého dramatika Josefa Kajetána Tyla *Fidlovačka aneb žádný řev a žádná rvačka*, která měla svou premiéru v Praze 21. 12. roku 1834. Hudbu písně napsal František Škroup. Hymna tehdy rychle zlidověla a Čechy se tak staly jedinečnými tím, že měly jako státní hymnu píseň z divadelní hry. (http://cs.wikipedia.org/wiki/Hymna_Ceske_republiky)

II. 3.3. Znění hymny Ruské federace

Originální text

Россия – **священная** наша держава,
Россия – любимая наша страна.
Могучая воля, великая слава –
Твоё достоянье на все времена!

Славься, **Отечество** наше свободное,
Братских народов союз вековой,
Предками данная **мудрость народная!**
Славься, страна! **Мы гордимся тобой!**

От южных морей до полярного края
Раскинулись наши леса и поля.
Одна ты на свете! Одна ты такая –
Хранимая Богом родная земля!

Славься, Отечество наше свободное...

Широкий простор для мечты и для жизни
Грядущие нам открывают года.
Нам силу даёт наша верность **Отчизне.**
Так было, так есть и так будет всегда!

Český překlad

Rusko – náš posvátný stát,
Rusko – naše milovaná země.
Ohromná vůle, veliká sláva –
To je tvůj věčný odkaz!

Sláva tobě, Vlasti naše svobodná,
Letitý svazek bratrských národů,
Národní moudrost daná nám předky!
Sláva tobě, zemi! Jsme na tebe hrdí!

Od jižních moří až do polárních krajín
Táhnou se naše lesy a pole.
Jediná jsi na světě! Jsi jedinečná –
Bohem chráněná rodná zemi!

Sláva tobě, Vlasti naše svobodná...

Veliký prostor pro sny i život
Otevírají nám budoucí léta.
Sílu nám dává věrnost Vlasti.
Tak bylo, tak je a navždy bude.

II. 3.4. Znění hymny České republiky

První sloka

Kde domov můj,
kde domov můj.
Voda hučí po lučinách,
bory šumí po skalinách,
v sadě skví se **jara květ,**
zemský ráj to na pohled!
A to je ta krásná země,
země česká, domov můj,
země česká, domov můj!

Druhá sloka

Kde domov můj,
kde domov můj.
V kraji znáš-li **Bohu milém,**
duše útlé v těle čilém,
mysl jasnou, vznik a zdar,
a tu sílu vzdoru zmar?
To je Čechů **slavné plémě,**
mezi Čechy domov můj,
mezi Čechy domov můj!

Z porovnání textů ruské a české hymny je patrné, že se pokaždé jedná o zcela jiný vlastenecký obraz. Hymny se liší jak svým sémantickým obsahem, tak i formou.

Když se blíže zaměříme na formální stránku obou písní, zjistíme, že text ruské hymny je v první řadě delší a rozsáhlejší než hymna česká, neboť se skládá ze tří různých slok a jednoho refrénu, který se za každou slokou opakuje. Oproti tomu česká hymna je tvořena pouze jednou slokou. Abychom však získali ucelenější pohled, rozebereme rovněž i druhou sloku písně *Kde domov můj*, která se jako státní hymna sice neuzívá, ale o českém vlasteneckém obraze leccos vypovídá.

Texty ruské a české hymny se liší stylisticky. Ruská hymna se vyznačuje až nadměrným užíváním knižních výrazů a archaizmů, mezi kterými můžeme uvést například slova či slovní spojení jako *священная наша держава, могучая воля, Отечество, раскинулись, грядущие* či *Отчизна* – slova, která se v běžné komunikaci téměř nevyskytují a patří spíše do skupiny slov vysokého stylu. V české hymně se podobná slova vyskytují daleko méně a snad jen verš *To je Čechů slavné plémě* má výrazně knižní odstín. Do skupiny zastaralých či méně používaných slov bychom mohli zařadit i slova *lučiny, bory, skaliny, skví se*, ale je také třeba poznamenat, že text písně pochází z první poloviny 19. století, kdy byla slovní zásoba českých obyvatel odlišná od té dnešní. Znění české hymny se vyznačuje jistou metaforičností, kterou můžeme cítit například z veršů *V sadě skví se jara květ* či *Duše útlé v těle čilém*, a rovněž můžeme v textu najít několik příkladů slovní inverze, která je typická pro poezii či vysoký styl – *jara květ, Bohu milém, duše útlé v těle čilém, mysl jasnou a vzdoru zmar*.

Hlavní rozdíl je však v sémantickém obsahu české a ruské hymny. V ruské hymně je velmi důležité to, že na vlast je zde nahlíženo jako na určitou **vyšší živoucí substanci**, která stojí nad člověkem, která má být respektována, lidé by si jí měli vážit, být na ni hrdí a zodpovídat se jí - *Мы гордимся тобой*. Rusové také přemýšlí o své vlasti jako o něčem jedinečném, čemu musí být věrní a co nemohou zradit - *Одна ты на свете, Нам силу даёт наша верность Отчизне*. Velká důležitost je zde také přikládána svobodě - *Отечество наше свободное*. Značný důraz se zde také klade z jedné strany na ohromnou teritoriální rozlohu země - *От южных морей до полярного края раскинулись наши леса и поля*, z druhé strany na široké možnosti, které země svým lidem nabízí - *Широкий простор для мечты и для жизни*. Rovněž se v ruském textu připomíná fakt, že součástí Ruska bylo vždy mnoho států a že se na jejím území můžeme setkat s lidmi různých národností, o čemž svědčí verš *Братских народов союз вековой*. Rusko je také bráno jako země s bohatou minulostí a velkou národní moudrostí - *Предками данная мудрость народная*. Z ruské hymny má člověk pocit národní „velikosti“. Před očima se nám rozevře ohromný prostor, který vyjadřuje jak teritoriální, tak i myšlenkové možnosti. Představíme si velkou a hrdou zemi, jejíž obyvatelé jsou pyšní na to, že jsou občany Ruska. Na prvním místě stojí u Rusů především svoboda a síla.

Z české varianty má člověk oproti tomu pocit něčeho velmi soukromého, srdečného a „malého“. Malého v tom smyslu, že když zavřete oči a zaposloucháte se do melodie hymny, před očima se vám vybaví spíše malá rodná víska v pozadí s lesy, poli, horami a řekami. Něco, co je na jednu stranu možná nepatrné, ale na druhou stranu citově velmi silné. Něco, co člověk může vždy pokládat za svůj domov a co člověku v případě nouze poskytne ochranu a útočiště.

Češi jsou zde vykresleni jako národ, jehož teritoriální rozloha patří k těm menším, ale zato se jedná o národ velmi slavný - *To je Čechů slavné plémě*. Češi jsou zde rovněž chápáni jako lidé silní, mravně a fyzicky zdatní – *Duše útlé v těle čilém, mysl jasnou, vznik a zdar, a tu sílu, vzdoru zmar*. Na svobodu a národní sílu se v české hymně příliš důrazu neklade, a proto spíše cítíme (a z minulosti známe) to, že se Češi dokáží semknout a prokázat své vlastenectví většinou až v případě, kdy jim takzvaně „teče do bot“ - v situacích, kdy je to opravdu nezbytné a nevyhnutelné.

Porovnávala jsem významy slov *родина/vlast* v ruštině a češtině. Analýza ukázala, že v těchto příbuzných jazycích se část významu těchto slov shoduje, ale část se jich také liší. Odlišné je také samotné pojetí těchto slov v obou jazycích, to, jak ruský a český národ svou vlast vnímá.

ZÁVĚR

Oblast kognitivní lingvistiky a lingvokulturologie je dnes velmi aktuální a velmi zajímavá, protože v sobě odráží a spojuje poznatky jazykovědy a mnohých dalších humanitních disciplín, mezi kterými můžeme jmenovat například psychologii, antropologii, kulturologii, sociolingvistiku a další.

Hlavním zdrojem pro mou bakalářskou práci byly publikace, které vznikly pod vedením Ireny Vaňkové – *Co na srdci, to na jazyku* a *Nádoba plná řeči*, dále ruský psaná publikace *Введение в когнитивную лингвистику* V. A. Maslovové a v neposlední řadě výkladové, encyklopedické a slovtvorné slovníky, které jsem využívala v praktické části. Velkou část rovněž zaujímala práce s *Ruským národním korpusem* a s *Českým národním korpusem*.

V teoretické části jsem hodně prostoru věnovala jazykovému obrazu světa, konceptu a kategorizaci, jelikož se domnívám, že právě tyto pojmy se staly základními pilíři výše zmíněných lingvistických disciplín. Především studium jazykového obrazu světa je velmi atraktivní, protože každému jazyku a hlavně každému národu odpovídá jiný jazykový obraz světa, který je vždy specifický a s druhými jazykovými obrazy nezaměnitelný, což plyne z vlastní historie národa, z jedinečné kultury a tradic.

V praktické části, ruské i české, jsem se zabývala výzkumem a rozbořením významových oblastí slov *родина/vlast*. Když se pozorněji zaměříme na výsledky z ruských a českých výkladových slovníků, můžeme konstatovat, že většina významových oblastí si vzájemně odpovídá, jiné se nepatrně liší. Dalo by se říci, že ruské a české výkladové slovníky sdílí především tyto významy: 1) **отечество, родная страна** (rodná země, otčina); 2) **место рождения кого-либо** (rodný kraj, rodná obec, domov vůbec); 3) **место происхождения кого-либо, чего-либо** (místo původu či hromadného výskytu někoho nebo něčeho). Ruské slovníky navíc poukazují na dvě další významové oblasti, a sice „**место возникновения чего-либо**“ (místo vzniku něčeho) a význam „**страна, гражданином которой человек состоит**“ (země, jejímž občanem se člověk stal). Čeština má oproti tomu svůj specifický význam, který se v ruštině nepoužívá, jedná se o význam „**země, krajina, kraj**“. Tento význam je spojen především s cestováním po krajích a oblastech rodné země a je pro něj typické užívání plurálu (cesty po *vlastech*).

Zajímavé je to, že se všemi významovými skupinami z ruských výkladových slovníků bylo možné se setkat i v excerpovaném materiálu z Ruského národního korpusu, oproti tomu v excerpčních z Českého národního korpusu se vyskytly pouze dvě významové oblasti ze čtyř. Češi ve spojitosti s *vlastí* používají v drtivé většině hlavně první význam slova („rodná země, otčina“), význam „země, krajina, kraj“ má možná lehce knižní odstín, ale v menší míře se s ním můžeme také setkat. Oproti tomu druhý a třetí význam („rodný kraj, rodná obec, domov vůbec“ a „místo původu či hromadného výskytu někoho nebo něčeho“) se dnes v češtině téměř vůbec neobjevuje, což vyplývá jednak z toho, že se ani jeden z výrazů nevyskytl v excerpovaném materiálu, jednak z mé vlastní zkušenosti. Největší je zde pravděpodobně rozdíl v užívání druhého významu slova, protože, jak jsme již řekli, v češtině nehraje téměř žádnou roli, ale v ruštině se tento význam ve spojitosti se slovem *родина* užívá opravdu hojně, především díky ustálenému slovnímu spojení *малая родина* označující přímo místo, kde se člověk narodil.

Velice zajímavá byla práce s výše zmíněnými korpusy, v této části jsem měla k dispozici celkem 300 excerpčí, 150 ruských a 150 českých, kde se vyskytovala slova *родина/vlast*. Zabývala jsem se strukturou, frekvencí a významy excerpovaných spojení. V praktické části jsem vždy uváděla ty významy, které se v obou jazycích lišily nebo které byly něčím zajímavé.

V samotném závěru práce jsem uvedla kapitolu s rozbořením textů státních hymen, jak ruské, tak české, protože jsem se domnívala, že je to ideální oblast, která by nám mohla poukázat na rozdílné pojetí a chápání Rusů a Čechů jejich vlasti.

Výsledky praktické části ukázaly, že Rusové a Češi chápou svou vlast jinak. Z excerpovaných materiálů vyplývá, že pro Rusy je jejich vlast něčím, co stojí vysoko nad nimi, určitá **vyšší autoritativní substance**, která dokáže být ke svému lidu milosrdná, ale také krutá. Ruské vlasti jsou připisovány lidské vlastnosti a ona sama se kolikrát i jako člověk chová. Dokazuje to i fakt, že v excerpčních se často vyskytovala personifikace. Totéž by se dalo říci o textu státní ruské hymny, kde je vlast Rusů vykreslena jako ohromná, slavná a majestátná země, o čemž svědčí především nadměrné užívání knižních výrazů. Z excerpovaného materiálu i ze samotné ruské hymny člověk cítí, že Rusové jsou na svou zemi hrdí, že ji respektují a velmi si jí váží.

Poslední konstatace platí i pro Čechy a jejich vlast. Velký rozdíl je zde však v pojetí vlasti jako takové. Jestliže ruská vlast je vyjádřena jako živoucí mocná osoba, potom je vlast Čechů zobrazena jako substance, která jako by byla na stejné úrovni jako její občané, která

svému lidu nic nepřikazuje, jenom je samotné nechává rozhodovat. Ale i přesto je pro její občany samozřejmé, že ji budou v případě potřeby bránit, budou si jí vážit a budou jí věrni. Jestliže se vrátíme k českému excerpovanému materiálu, můžeme podotknout, že nemalé množství excerpací se vyznačuje i negativním odstínem a je spojeno například s vlastizradou, ale i přesto je z ostatních excerpací cítit, že Čechy k jejich vlasti pojí kladný a silný vztah a povinnost k ní.

Závěrem bych chtěla zdůraznit, že nelze jednoznačně říci, jestli jsou větší vlastenci Rusové, nebo Češi, protože oba národy vnímají svou vlast jinak, což vyplývá z různé historie národů, jiné kultury a tradic. Spíše by se dalo říci, že oba národy mají ke své vlasti specifický vztah, který se nedá přirovnat k žádnému jinému.

Резюме

В качестве темы моей бакалаврской работы я выбрала проблематику, входящую в область когнитивной лингвистики и лингвокультурологии. Речь идет о молодых науках, которым в настоящее время уделяют большое внимание, и их значение все более подчеркивается. Мы здесь говорим о новых лингвистических возможностях и областях, которые одновременно соединяют знания из разных научных гуманитарных дисциплин – культурологии, психологии, социологии, философии а многих других. А именно благодаря этому вышеуказанная проблематика мне очень близка. Она мне кажется привлекательной также и потому, что не все ее области еще были исследованы. Наоборот – ее границы мы можем постоянно произвольно расширять и обогащать новыми знаниями и мнениями.

Тема моей бакалаврской работы носит название *«Концепт Родина в русской и чешской языковой картинах мира»*, из чего вытекает, что главным предметом моего исследования было как можно лучше постигнуть понятие *родина* в языковой картине русских и чехов. Я старалась ответить на вопрос о том, какое место занимает данное понятие в русской и чешской языковой картине мира и что это говорит о русских и о чехах. Я также искала ответы на то, каково общее отношение русских и чехов к их родине и какие коннотации исследуемое понятие несет в себе.

Работа разделена на две главные части – теоретическую и практическую. В **теоретической части** я старалась охарактеризовать такие языковые области, как **когнитивная лингвистика** и **лингвокультурология**, далее я сосредоточилась на главных предметах исследования указанных дисциплин – **языковую картину мира, категоризацию** и **концепт**. В теоретической части работы моими главными источниками были книги *«Nádoba plná řeči»* и *«Co na srdci, to na jazyku»*, автором и редактором которых является И. Ванькова, далее русская публикация *«Введение в когнитивную лингвистику»* В. А. Масловой. Именно проблематика языковой картины мира мне казалась очень привлекательной, так как каждому языку и прежде всего каждому народу отвечает иная языковая картина, которая специфическая и незаменимая, что вытекает из собственной истории народа, его уникальной культуры и традиций.

В **практической части** я работала с относительно большим количеством русских и чешских толковых словарей, а также и со словарями этимологическими и словообразовательными. Большую часть работы занимает также анализ 150 русских и 150 чешских эксцерпций из *Национального корпуса русского языка* и *Чешского национального корпуса*. В конце практической части также приведена глава, занимающаяся анализом текстов национальных гимнов (русского и чешского), так как я думаю, что именно на этом примере мы можем хорошо показать различное восприятие родины у русских и чехов.

Первую главу моей теоретической части я посвятила **когнитивной лингвистике**. Речь идет о языковой науке, стоящей на границе между лингвистикой и другими гуманитарными дисциплинами – философией, психологией, информатикой, антропологией, этнологией, невронауками и другими. Когнитивная лингвистика основана на гипотезе, что язык и употребление языка являются одной из когнитивных активностей человеческой мысли. Когнитивные лингвисты считают, что язык дает нам возможность узнавать процессы в мысли, которые другим образом невозможно заметить и постигнуть. Наряду с человеческой мыслью некоторые когнитивные лингвисты также подчеркивают роль социального и культурного аспектов. Двумя основными подходами когнитивной лингвистики считают **антропоцентрический подход** и **языковую картину мира**. Главными представителями когнитивной лингвистики являются следующие ученые: Джордж Лакофф, Марк Джонсон, Марк Турнер, Ержи Бартаминьски, Ришард Токарски и Ирена Ванькова.

Во второй главе я занимаюсь **лингвокультурологией** - одной из молодых лингвистических дисциплин, которая возникла в 90-ых годах 20-ого века в России, и ее употребление типично главным образом в области русистики. В центре интересов лингвокультурологов находится соотношение языка и культуры. Лингвисты стараются объяснить языковые явления с помощью культурных характеристик и они направлены на культурные специфики словарного запаса, идиомы и фразеологизмы. Главными представителями лингвокультурологии являются: Н. И. Толстой, Й. В. Чесноков, В. В. Воробьев, В. Н. Телия, В. В. Иванов, В. А. Маслова и другие.

Третья глава посвящена **языковой картине мира**. Это языковая димензия, которая в лингвистике до сих пор обходили стороной. В ней отражается, с одной стороны, соотношение языка, культуры и народного опыта, а с другой стороны - связанность речи с мышлением. Именно в этих областях подчеркивается

антропологический характер языка. При исследовании языковой картины мира внимание лингвистов направлено прежде всего на социальные и культурные аспекты. Надо отметить, что языковая картина мира постигает не только индивидуальный опыт человека с миром, но он подчеркивает прежде всего общий культурный контекст, и поэтому когнитивисты рассматривают язык и его соотношение с мифологией, фольклором, религией, магией и искусством. В языке отражается подход к действительности, множество мнений о мире, которые показательны для данных культурных сообществ людей. Выявляя языковую картину мира, мы стараемся ответить на вопрос, что данный язык рассказывает о людях, которые на нем говорят, и чем тот или иной народ отличается от других, что для него типично.

Следующей главой является **категоризация**, в процессах которой участвуют психические механизмы. Категоризация формирует основу нашего познания и всей концептуальной системы. Благодаря родному языку человек воспринимает данную категоризацию мира, реальность и ее части, которые по своим качествам и чертам входят в большие комплексы. Категории основаны на схеме **центр - периферия**. В самом центре находится **прототип** – самый идеальный и типичный представитель данной категории, свойства которого считаются наиболее характерными для данного языка.

Последняя глава теоретической части посвящена **концепту**. Это духовный народно-специфический комплекс, в котором отражаются все знания о данном объекте и формальным планом которого являются все языковые средства. Это самые комплексные представления, благодаря которым человек может представить данную культуру. Концепт в себе соединяет представления, понятия, знания, ассоциации, переживания, которые сопровождают словом выраженное представление, которое может иметь эмоциональный и экспрессивный оттенок. Концептами могут стать только те явления действительности, которые актуальны и ценны для данной культуры и которые богато зафиксированы в языке – в пословицах, поговорках, поэтических и прозаических текстах. Они стали носителями культурной памяти народа и тесно связаны с культурой, традициями, народным и личным опытом.

В начале практических частей, русской и чешской, я всегда занималась исследованием и анализом родственных слов и областей значения слов *родина/vlast*. Относительно области значения мы можем отметить, что большинство значений описываемых слов в русском и чешском языках отвечают друг другу, речь идет о

следующих значениях: 1) **отечество, родная страна**; 2) **место рождения кого-либо**; 3) **место происхождения кого-либо, чего-либо**. В русских словарях, кроме того, еще приведены два значения – «**место возникновения чего-либо**» и значение «**страна, гражданином которой человек состоит**». В чешском языке еще указано специфическое значение, которые в русских словарях не было приведено, это значение «**страна, замля, край**». Это значение связано прежде всего с путешествиями по краям и областям родной страны и для него типично употребление множественного числа (*cesty po vlastech*). О значениях, типичных для русского языка, можно сказать, что все они стандартно употребляются в языке, но этого нельзя сказать о чешских значениях. Чехи в связи с *родиной* употребляют в большинстве случаев первое значение слова (отечество, родная страна), значение «**страна, замля, край**» обладает книжным оттенком, но в меньшей мере с ним также можно встретиться. Однако второе и третье значение в настоящее время почти не появляются, о чем свидетельствует, во-первых, то, что ни одно из выражений не было найдено в выписываемом материале, а во-вторых, из моего личного опыта. Самое большое различие между языками заключается в употреблении второго значения слова, так как в чешском языке оно не играет никакой роли, но в русском это значение употребляется очень часто, благодаря устойчивому словосочетанию *малая родина*, которое прямо обозначает место, где человек родился.

Очень интересной была работа с вышеприведенными корпусами. В этой части я использовала 300 эксерпций, 150 русских и 150 чешских, в которых содержались слова *родина/vlast*. Я занималась структурой, частотой и значением этих словосочетаний. В практической части я привела только те значения, которые чем-то отличались или которые были чем-то интересны. Весь список эксерпций, их структура, частота и значение приведены в приложении.

Русские словосочетания, приведенные в 150 эксерпциях, отличались разными эмоциональными оттенками. Это главным образом следующие группы: 1) словосочетания, где *родина* выступает как **авторитетная и одушевленная субстанция**, которой ее граждане должны повиноваться: *родина прикажет, родина благодарит, родина гордится*; 2) словосочетания, изображающие **сильную эмоциональную связь**: *погибнуть за родину, дорогая родина, тосковать по родине*; 3) словосочетания, отличающиеся **оптимистическим оттенком**: *выпить за родину, да здравствует родина, родина празднует*; 4) словосочетания, в которых чувствуется **тоска и отчаяние**: *покинутая родина, боль за родину, родина умирает*.

Чешские словосочетания было бы можно разделить на следующие эмоциональные группы: 1) словосочетания, отличающиеся **сильной эмоциональностью и оптимистическим оттенком**: *láska k vlasti, drahá vlast, být hrdý na vlast*; 2) словосочетания с **негативным оттенком**: *prodat vlast, zradit vlast, mrzačit vlast*; 3) словосочетания, в которых чувствуется **трагичность**: *zotročená vlast, nebohá vlast, trýzeň vlasti*; 4) словосочетания, в которых преобладает **повинность человека** по отношению к его родине: *sloužit vlasti, padnout za vlast, povinnost k vlasti*.

Последняя глава моей бакалаврской работы посвящена анализу текстов государственных гимнов, русского и чешского, так как мне представляется, что это идеальная область, которая могла бы хорошо указывать на различное понимание родины русских и чешских.

Из всех результатов моей практической части вытекает, что русские и чехи понимают родину по-разному. Для русских родина является авторитетной и одушевленной субстанцией, которая находится над ними, для чехов эта субстанция находится на том же уровне, что и чешский народ. Но для обоих народов типично то, что они хорошо знают, что свою родину надо защищать и уважать ее.

В заключение работы я хотела бы отметить, что нельзя однозначно сказать, кто большие патриоты: русские или чехи, так как оба народа воспринимают свою родину по-своему, а это вытекает из разных историй этих народов, их культуры и традиций. Скорее можно сказать, что оба народа имеют к своей родине специфическое отношение, которое нельзя сравнить ни с каким другим и которое формирует их национальный характер.

SEZNAM POUŽITÉ ODBORNÉ LITERATURY

1. FILIPEC, J. a kol.: *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Praha: Academia, 1994.
2. HAVRÁNEK, B. a kol.: *Příruční slovník jazyka českého*. Praha: Ústav pro jazyk český Československé akademie věd, 1951.
3. HAVRÁNEK, B. a kol.: *Slovník spisovného jazyka českého*. Praha: Lexikografický kolektiv Ústavu pro jazyk český ČSAV, 1971.
4. JUNGSMANN, J.: *Dvojí rozmlouvání o jazyku českém*, 1806. V: *Boj o obrození národa*. Výbor z díla J. Jungsmanna. Praha, 1948.
5. PATOČKA, J.: *Tělo, společenství, jazyk, svět*. Praha, 1995. ISBN 80-85241-90-0.
6. REJZEK, J.: *Český etymologický slovník*. LEDA, 2001. ISBN 80-85927-85-3.
7. VAŇKOVÁ, I. a kol.: *Co na srdci, to na jazyku*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0919-3.
8. VAŇKOVÁ, Irena: *Člověk a jazykový obraz (přirozeného) světa*. In: *Slovo a slovesnost*, 60. – 1999 (LX 4). S. 283 – 292.
9. VAŇKOVÁ, Irena: *Kognitivně-kulturní inspirace z Polska*. In: *Slovo a slovesnost*, 60. – 1999 (LX 3). S. 214 – 224.
10. VAŇKOVÁ, I.: *Nádoba plná řeči*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1122-8.
11. Академия наук СССР: *Словарь современного русского литературного языка в 17 томах*. Академия наук СССР, 1961. Том XII.
12. МАСЛОВА, В. А.: *Введение в когнитивную лингвистику. Учебное пособие*. Москва: Флинта, 2007. ISBN 978-5-89349-748-9.
13. ОЖЕГОВ, С. И.: *Словарь русского языка*. Москва, 1953.
14. ОЖЕГОВ, С. И., под редакцией Н. Ю. Шведовой: *Словарь русского языка*. Москва, 1987.
15. ОЖЕГОВ, С. И., ШВЕДОВА, Н. Ю.: *Толковый словарь русского языка*. Москва, 2001.
16. ТВАРДОВСКИЙ, А. Г.: *Собрание сочинений в 6 томах*. Москва, 1980. Том V.
17. УШАКОВ, Д. Н.: *Толковый словарь русского языка в 4 томах*. Москва, 2005. Том III.

18. ФАСМЕР, М.: *Этимологический словарь русского языка в четырех томах.*
Москва: Прогресс, 1987. Том III.
19. ШУСТОВ, А.Н.: *Родина: большая и малая.* In: *Русская речь*, 6/2010. S. 106 – 109.

INTERNETOVÉ ZDROJE:

1. Český národní korpus Filozofické fakulty Univerzity Karlovy – www.korpus.cz
2. Ruský národní korpus – www.corpora.yandex.ru
3. Wikipedie – www.wikipedie.cz, www.ru.wikipedia.org

SEZNAM PŘÍLOH

1. 150 excerptů z Ruského národního korpusu

1. Решающее значение для выработки сознания непобедимости нашего народа имела в эпоху феодализма оборона **родины** от степных кочевников, достигшая высшего напряжения в эпоху татаро-монгольского ига. [Карен Шахназаров и др. Исчезнувшая империя, к/ф (2008)]
2. Боже, как захотелось на малую **Родину**. [Кто есть из Бурлина, ЗКО ? / Города, страны, регионы, 2005]
3. А кстати / ты приезжаешь туда вообще / это ведь твоя малая **родина**. [Станислав Садалский, Вадим Тихомиров. Беседа В. Тихомирова со С. Садалским в студии радиостанции «Маяк» // Радиостанция «Маяк», 2008]
4. В его воспоминаниях ещё... Они поймали нашего солдата в сорок пятом году на том / что он насильствовал немецких женщин и вешал их в отместку за то/ что у него убили всю семью / уничтожили на его **Родине**. [Углич. Д/ф из цикла «Письма из провинции» // Т/к «Культура». Д/ф из серии "Письма из провинции", 2008]
5. Да мне плевать / что у вас там отпуска летние! Он / между прочим / за **Родину** погиб! [Полковник Сухина] Да не кричи ты! [Алексей Балабанов. Груз 200, к/ф (2007)]
6. На Всероссийском конкурсе на лучшее писательское и журналистское произведение «Моя малая **Родина**», который проводился в минувшем году, была отмечена работа десятиклассницы Адилы Зариповой из города Кимры Тверской области, она прислала на конкурс публицистическое исследование истории кимрского Гостиного двора, написанное в защиту этого памятника русского зодчества. [«Обрусение» или нашествие иноплеменных? (2004) // «Наш современник», 2004.01.15]
7. Когда я уехала в сорок пятом году во Францию / на свою новую **родину** / я почти почесски так и не говорила. [Н.Н.Лосский и др. Беседа Ивана Толстого с семьей Лосских // Передача «Мифы и репутации» на Радио Свобода 24.01.07, 2007]
8. Да / которые жили в Ставрополе во время войны / и / конечно же / заслуги перед всей **Родиной** увековечены. [Нина Алексеева, В.Н. Котова. Беседа с научным сотрудником краеведческого музея г. Тольятти В.Н. Котовой в передаче «Наша летопись» // Радио «Новый век» (Тольятти), 2006]
9. Ну чё / солдатик? Выпьем за **родину**? [Алексей, Алексей Чадов, муж, 25, 1981] Я не солдатик. [Резо Гигинейшвили. Жара, к/ф (2006)]
10. Небольшой французский курортный городок Эвиан на берегу Женевского озера, **родина** популярной марки минеральной воды «Эвиан», стал в начале июня столицей мировой дипломатии — здесь прошел саммит лидеров «большой восьмерки». [Элиа Мирзоев. Пацифисты или пособники террора? (2003) // «Вестник США», 2003.06.25]

- 11.Этой весной защищать **Родину** отправятся тридцать три снежинских богатыря. [Дарья Романова, В. Карепанов. Весенний призыв: интервью с военным комиссаром г. Снежинска // Снежинское радио (Снежинск), 2006]
- 12.Борис Иваныч / Вы не забываете о своей **родине** и ездите туда. [Б.И. Пясецкий, Виктория Яншина. Рассказ о себе и о городе Балашихе / радиопередача «Земляки» // Радио «Берег надежды», г. Балашиха Московской области, передача «Земляки», автор Виктория Яншина, 2005 г., 2005]
- 13.После Победы Анатолий Семёнович продолжил службу / отдав в общей сложности двадцать пять лет воинскому долгу перед своей **Родиной**. [А.С. Шариков, Виктория Яншина . Рассказ о себе и о городе Балашихе / радиопередача «Земляки» // Радио «Берег надежды», г. Балашиха Московской области, передача «Земляки», автор Виктория Яншина, 2005 г., 2005]
- 14.А национализм / гордость / радость и боль за свою **Родину** / то есть созидательное чувство. [Беседа на радио с лидером рок-группы «Алиса» Константином Кинчевым (2005)]
- 15.Еврей может родиться и в Штатах, а этническая **родина** на Ближнем Востоке. [Ответы / Mail.Ru: что такое этническая родина?, 2005]
- 16.Это не только колыбель образования, но и **родина** регби. [Как попасть в элиту (2000) // «Туризм и образование», 2000.06.15]
- 17.Отвяжись, отвяжись, у меня **родина** осталась за десять тыщ вёрст отсюда, душа по ней изболелась, я труд про рыбу сочиняю, устал как собака, а ты валяешься на родном берегу и со мной, сиротой, пообщаться моргуешь! [Виктор Астафьев. Затеси (1999) // «Новый Мир», № 2, 2000]
- 18.Нельзя было сказать, что историческая **родина** сделала его счастливым. [Фазиль Искандер. Курортная идиллия (1999)]
- 19.И **Родина**— огромная: весь мир, где понимают по-русски... [Григорий Горин. Иронические мемуары (1990-1998)]
- 20.Где-то есть деревянная **родина** с заброшенными могилами бабушки с дедушкой и отца, которым уже ни от кого не услышать наследный шепоток — все разъехались.[В. Г. Распутин. Новая профессия (1998)]
- 21.Трудно уловить, где начинается она, **Родина**, а где кончается её столица. [Игорь Мартынов. Дерибрюхово (1997) // «Столица», 1997.03.04]
- 22.Любимый фильм — «Начальник Чукотки». Любимая песня — «Россия, **родина** моя». Любит петь, готовить, в молодости играл в футбол в донецком «Шахтере». [Анна Афанасьева и др. Весь Совет Федерации (2002) // «Коммерсантъ-Власть», 2002.02.26]
- 23.Но вышло так, что их дар передан и реализовался у меня — и способности к рисованию, к архитектуре, и голос, **родина** которого— южнорусское село Николаевка... [И. А. Архипова. Музыка жизни (1996)]

24. Но Родина-то, край любимый, люди, русские, украинские, кавказские, — они же есть, и разве они не пожалеют, не простят ни в чём не повинных девчушек, ведь не они бросали армию и Родину, это армия и **Родина** бросила их на произвол судьбы? [Виктор Астафьев. Обертон (1995-1996)]
25. «Большая **родина**» высокомерно отвернулась от маленькой американской драмы. [Евгений Бай, Анатолий Максимов. Родное пепелище. В Америке собираются сжечь два миллиона русских книг (2002) // «Известия», 2002.03.10]
26. Поделить с ними «ответственность». Италия — страна Возрождения, **родина** европейского гуманизма. У всех преступников есть веские причины совершать преступления. [Под строгим взором Анатолия Кони. Reader@izvestia.ru (2002) // «Известия», 2002.05.19]
27. Ибо молодого лейтенанта **Родина** посылала служить в различные города. [Эдуард Лимонов. У нас была Великая Эпоха (1987)]
28. Объясняться, доказывать. Историческая **родина**... Зов предков... [Сергей Довлатов. Заповедник (1983)]
29. Это были чудесные строчки, и ему стало стыдно за то, что он, взрослый (а он уже считал себя таковым), писал намного хуже, чем эта девочка. Все-таки есть большая и маленькая **родина**. У Андрея маленькой родиной было Перово. [Лев Дурнов. Жизнь врача. Записки обыкновенного человека (2001)]
30. Родной край, казачий, мы возродим. Эти хутора — наша **родина**. Здесь наши отцы и деды, и наш долг... [Борис Екимов. Прошлым летом // «Новый Мир», 2001]
31. Но ведь эта несчастная, залитая кровью Россия, она — наша **Родина**. [Симона Ландау. На краю круга девятого // «Звезда», 2001]
32. В час, когда наша **родина** сражается с врагом, вы суёте ей палки в колёса. [В. Т. Шаламов. Колымские рассказы (1954-1961)]
33. Теперь это не считается заслугой, Виктор Павлович; каждый советский человек идёт под бомбы, если только ему прикажет **родина**. [Василий Гроссман. Жизнь и судьба, часть 2 (1960)]
34. Это была Россия, покинутая **родина**, видевшая его расцвет и славу. [К. Г. Паустовский. Орест Кипренский (1936)]
35. Перво-наперво я, может быть, извиняюсь, что мои воспоминания напротив всего остального есть действительный горький факт, а то у вас тут всё как по писаному идёт, а это неписанное, но как естественно было в нашей деревне Куймани Избищенской волости, которая есть моя дорогая **родина**. [Е. И. Замятин. Слово предоставляется товарищу Чурыгину (1922)]
36. Велика твоя повинность родине. **Родина** же притихла. И насупилась. [Б. К. Зайцев. Улица св. Николая (1921)]
37. Исключение составлял Китай, Северная Корея и наша **родина**. [Андрей Макаревич. «Сам овца». Автобиографическая проза (2000-2001)]

38. Потому что — открою секрет — дача эта вовсе не дача, а моя малая **родина**. [Олег Зайончковский. *Счастье возможно: роман нашего времени* (2008)]
39. Сегодня напомнила о себе полузабытая южная **родина** — пришла новогодняя телеграмма от пылкого юного земляка. [Леонид Зорин. *Глас народа* (2007-2008) // «Знамя», 2008]
40. Услышали: все сделали верно, **родина** вас благодарит, примите правительственные награды. [Леонид Зорин. Юдифь (2008) // «Знамя», 2009]
41. Колхозник Харитонов, тяжело раненный оккупантами, собрав последние силы, крикнул: «Да здравствует Советская **Родина**! [Александр Терехов. *Каменный мост* (1997-2008)]
42. Хорошо, что не дожил НС до того, как развалилась его великая **родина**. [Василий Аксенов. *Таинственная страсть* (2007)]
43. Эти его стихи считались лучшими, потому что они были лишены его прежней счастливой патетики, но исполнены трагизма. Как живешь ты, великая **Родина** Страха? Сколько раз ты на страхе возрождалась из праха! [Василий Аксенов. *Таинственная страсть* (2007)]
44. Вы, сударь про священную финскую землю молчали бы, вспомните откуда финно-угорские племена припёрлись, так Ваша историческая **родина**—АЗИЯ, нечадешёвые понты колотить. [Второе крещение Руси: на капище в Купчино снесут Перуна (форум) (2007)]
45. Как будет называться малая **родина** де Голля, если интегрировать Алжир и пустить алжирцев во Францию? [Александр Архангельский. 1962. Послание к Тимофею (2006)]
46. Обманывает малая **родина**, да и большая — что эта, что та. [Леонид Зорин. *Восходитель* (2005-2006) // «Знамя», 2006]
47. Воистину, личная судьба моя неразрывна с твоею, **родина** моя Россия! [Игорь Блудилин-Аверьян. «Жить можно, хотя...» (2004) // «Наш современник», 2004.10.15]
48. Ним — **родина** джинсовой ткани деним, которую начали здесь производить в Средние века («деним» буквально переводится как «из Нима»). [Виктор Грицюк. *Магия пасторали* (2004) // «Вокруг света», 2004.07.15]
49. Не представляю, что сказал бы по этому поводу Егор Кузьмич Лигачев, стараниями которого наша **Родина** должна была в один прекрасный день превратиться в страну поголовной трезвости. [Борис Грищенко. *Посторонний в Кремле* (2004)]
50. Здесь наш дом, наша **родина**, наши предки, наши семьи, и, даже если с голоду будем помирать, никуда не уедем. [Валерий Писигин. *Письма с Чукотки* // «Октябрь», 2001]
51. Не только Ваши родители, но вся наша Советская **Родина** гордится Вашим великим подвигом, Юрий Алексеевич. [неизвестный. Н.С. Хрущев беседует с Ю.А. Гагариным (1961) // «Комсомольская правда», 1961.04.13]
52. Что поделаешь, люди стали стремиться к знаниям, благо наша **Родина** щедра и богата. [Вальтер Запашный. *Риск. Борьба. Любовь* (1998-2004)]

53. **Родина** клена сахаристого (*Acer saccharinum*) — Северная Америка. [С. Казарова. Там, где клен шумит (2004) // «Homes & Gardens», 2004.03.02]
54. Малая **родина** литератора — не центр, но двор, где если что-то и написано, то сугубо частным образом. [Ольга Славникова. Уроки географии // «Октябрь», 2001]
55. Хотя немного глотнешь свежего воздуха. Говорят, **Родина** тебя никогда не забудет. (Конечно, если что-то случится с ней. [Виктор Копча. России долго придется воевать... (2004) // «Солдат удачи», 2004.06.09]
56. «Объективированное священное», перед которым приносит клятву солдат, — это «свой народ», «своя Советская **Родина**», «Советское правительство» [18]. [Жанна Кормина. Военная присяга: к истории одного перформатива (2004) // «Неприкосновенный запас», 2004.01.15]
57. Это раньше мы (а самое главное — падкие до всевозможных символических матрешек и шапок-ушанок иностранцы) твердо знали, с чего начинается **Родина** — конечно, с Кремля. [Роман Средиземский. Кремлевские звезды. С 29 сентября по 7 октября пройдет крупнейший в России теннисный турнир (2001) // «Известия», 2001.09.26]
58. Евгения Ленц «Россия — **родина** слонов». Вы никогда не задумывались, почему так органично вписалась в наш лексикон эта, в общем-то, совершеннобессмысленная присказка? [Евгения Ленц. Рыба в виде птицы (2004) // «Бизнес-журнал», 2004.01.30]
59. А в нашем случае человек тем и отличается от собаки, что мы присягали Родине, а не очередному правительству, и какая **Родина** ни есть — мы на верность ей давали клятву. [Вячеслав Морозов. Адмирал ФСБ (2004) // «Наш современник», 2004.04.15]
60. Совершенно необычное для подмосковной флоры растение — клен зеленокорый. Его **родина** Дальний Восток. У этого клена малахитово-зеленые ветви и стволы сосветлыми мраморными прожилками. [Галина Новицкая. Красота круглый год (2004) // «Homes & Gardens», 2004.12.01]
61. Награждение победителей пройдет во многих номинациях: информационные жанры, «Моя **Родина** — Тихий Дон», компьютерная графика. [Татьяна Ромас. Это наши проблемы? (2004) // «Приазовский край», 2004.10.07]
62. Я тоже тоскую по малой **родине**, только я называю её столицей! [Полученные отзывы - Перова Перова. Страница 28., 2005]
63. Когда ветераны Великой Отечественной ордена продают, потому что им не на что лекарства купить, когда из Чечни без рук и ног возвращаются, а милая **Родина** засмертельный риск платит натуральные гроши (и те задерживает), неужели кто-то всерьез рассчитывает воспитать патриота? [«Я не герой, но хочу жить...» (2004) // «Солдат удачи», 2004.10.06]
64. Может, страна не права, но она моя **Родина**. [Будем жить, ребята... (2004) // «Солдат удачи», 2004.08.04]

65. Мне дорог Иркутск и то место, где я родился, моя малая **Родина**. [Виктор Токарев. Мы старались дать зрителям надежду (2004) // «Театральная жизнь», 2004.02.23]
66. Это наша малая **Родина**, наш единственный на Кольском севере монастырь. [Вы нужны русскому народу (2004) // «Наш современник», 2004.09.15]
67. С ним я разговаривал минут 30, упомянул о смоленском имении Кутузова (моя **родина**). [Вы нужны русскому народу (2004) // «Наш современник», 2004.09.15]
68. Все, кто тут бабский вой устроил с вариациями и советами глупыми в стиле «возьми ребенка на руки и, как **Родина**-мать, явись в спортзал и посмотри на эту девку испепеляющим взглядом! [Женщина + мужчина: Брак (форум) (2004)]
69. Присказка «Россия — **родина** слонов» может стать реальностью. [Гондолы, кукуруза и слоны. К чему приведут климатические катаклизмы? (2001) // «Известия», 2001.07.20]
70. Его собственная **Родина** в расчет не принимается. [Легион по имени Вавилон (2004) // «Солдат удачи», 2004.11.03]
71. **Родина**-мать, как шутит борттехник, «в украинском исполнении». [Ликвидация (2004) // «Солдат удачи», 2004.04.07]
72. Это государство стало Родиной, по сути, безродных строителей коммунизма, в результате чего малая **родина** советских людей была безапелляционно принесена в жертву этому новому пониманию большой Родины — Союзу Советских Социалистических Республик. [Набатный звон заветов предков (2004) // «Жизнь национальностей», 2004.06.16]
73. Либо им безразлично все, кроме личного успеха, и тогда их жизненная позиция сводится к формуле «моя **родина** там, где мне материально хорошо». [Национальные чувства и отношения (2004) // «Жизнь национальностей», 2004.06.16]
74. **Родина** у нас одна, ее не разделить. [Новости Иваново-Вознесенской епархии (2004) // «Журнал Московской патриархии», 2004.05.24]
75. Можно еще подобрать разные характеристики, например: «доска — два глазка», «доска — два соска, моя **родина** Москва», «доска — гашиша полкуска», «доска — размахнулась для броска». [Отвечали: Плаун, ВПиХ (2004) // «Хулиган», 2004.08.15]
76. Самая горькая потеря — Родина, малая **Родина** — наш Таджикистан. [Десять лет спустя. Чувствуем ли мы рубеж эпох (2001) // «Известия», 2001.08.17]
77. Речь идет о совместном проекте мэрии Москвы и правительства Вологодской области «Великий Устюг — **родина** Деда Мороза». [События (2004) // «Бизнес-журнал», 2004.03.03]
78. Карафтит — это земля моего рода, моя **родина**, моя связь с прародительницей-землей, с травой и облаками, отраженными в волнах Витима, и в утренней росинке. [Страстный охотник до ловчих птиц (2004) // «Российская охотничья газета», 2004.12.15]

79. Пока наша **Родина** находилась за так называемым «железным занавесом», проблема незаконного оборота наркотиков и их немедицинского потребления жестко контролировалась соответствующими органами. [Угроза нации (2004) // «Жизнь национальностей», 2004.03.17]
80. «Нет грабежу народа! », «Наша **Родина** СССР! ». Сбор участников акции 24 августа 2001 года в Москве. [Поднимайся в поход! (2001) // «Молния», 2001.07.10]
81. В Шереметьево выходишь из самолета — и сразу дух тяжелый, как в анекдоте: «Это наша **Родина**, сынок». [Юрий Любимов. Мне чужд казенный пафос (2004) // «Театральная жизнь», 2004.06.28]
82. Но я буду чувствовать себя плохо в этой стране, если не обустроен мой род, мой народ, а значит и моя **родина**, мое государство. [Рамазан Абдулатипов. Создание российской нации (2003) // «Российская газета», 2003.05.15]
83. Не обидно ли вам, что о государстве, известном ранее как **родина** великих писателей, поэтов и художников, сегодня судят по таким группам, как «Тату»? [Георгий Александров. Зачем культуре министерство? // «Аргументы и факты», 2003]
84. «Русские люди! Великая **родина** наша умирает. Близок час ее кончины. [Александр Алексеев. Корнилов и корниловцы (2003) // «Спецназ России», 2003.08.15]
85. **Родина** тебя не забудет, — крикнул вдогонку Кирилл Айдаров. [Марианна Баконина. Девять граммов пластила (2000)]
86. А на месте Спасо-Преображенского собора, в крипте которого благодарная **Родина** определила ему некогда вечный последний приют, выстроен Дом Советов. [Борис Васильев. Оглянись на середине // «Октябрь», 2003]
87. По-немецки звучит так: «Die Heimat der Juden — alle Juden». То есть: «**Родина** евреев — остальные евреи». Где же здесь антисемитизм? [Дмитрий Верхотуров. Пособие для антисемитоискателя (2003) // «Лебедь» (Бостон), 2003.11.23]
88. Основная идея, которая, кстати, может чем-то заменить пустоту на месте национальной идеи: Россия — **родина** всех, кто думает по-русски и для кого русская культура на первом месте. [Модест Колеров, Евгений Гонтмахер. «Государство не должно светиться» // «Отечественные записки», 2003]
89. Для них наша **Родина** — это территория, ресурсы которой перекачиваются в собственный карман. [С. Г. Григорьев. Родная армия, воспрянь! (2003) // «Советская Россия», 2003.07.10]
90. Это **родина** героя, куда и стремится он, огибая земной шар. [Анастасия Гулина. Обетованная земля игроков в кости (2003) // «Богатей» (Саратов), 2003.10.09]
91. Это наша земля! Это наша **Родина!** » — прокричал Чубайс избирателям. [Ирина Дедюхова. И родина щедро поила меня! (2003) // «Лебедь» (Бостон), 2003.12.28]
92. Разгромленная, растерзанная **родина** — Афганистан — давно стала мачехой. [Дмитрий Десятерик. Оптика обочины (2003) // «Искусство кино», 2003.06.30]

93. Брежнев навечно усыплен в кремлевской стене и **Родина** обречена... [Михаил Елизаров. Pasternak (2003)]

94. Вот, собственно, моя **родина** и пространство моей литературной и человеческой жизни. [Сергей Есин. Выбранные места из дневника 2001 года (2003) // «Наш современник», 2003.06.15]

95. Ею гордились, о ней слагали стихи и песни:
«Тебе, любимая, родная Армия, шлет наша **Родина** песню, привет! [Леонид Жеребцов. Как живешь, несокрушимая и легендарная? (2003) // «Пермский строитель», 2003.02.28]

96. В Великую Отечественную «... у мартиновских печей не смыкала наша **Родина** очей». [Леонид Жеребцов. Как живешь, несокрушимая и легендарная? (2003) // «Пермский строитель», 2003.02.28]

97. Но, простите, Россия, это также и наша **Родина**. [Николай Журавлев. Разумное предложение-2 (первое сделано Д.Свифтом) (2003) // «Вестник США», 2003.11.12]

98. **Родина** экономического либерализма и прочих агрессивных и губительных концепций. [Александр Казинцев. Симулякр, или Стекольное царство (2003) // «Наш современник», 2003.12.15]

99. Не потому, что хочу бросить Приморье, напротив, здесь, я считаю, уже моя **родина**, дети и внуки — коренные приморцы. [Ирина Калмыкова. Корни Человека (2003) // «Рыбак Приморья», 2003.01.02]

100. И именно потому, что **родина** этой идеи — наше многострадальное Отечество. [Георгий Киреев. От национальной утопии к национальной идее (2003) // «Лебедь» (Бостон), 2003.06.23]

101. Из-за какой-нибудь ерунды я не буду нарушать директиву руководства. Я вам что, **Родина**-мать? И так тут почти без еды и воды ради вас мучаешься! [Марианна Баконина. Школа двойников (2000)]

102. Малая **родина** — станица Ахтырская Абинского района Краснодарского края, где будущий замминистра обороны провел детство. [Иван Кузнецов. Олигарх из стройбата (2003) // «Вслух о...», 2003.05.19]

103. «Дело дошло до того, что от бизнесменов приходится часто слышать о том, что «наша **родина** там, где низкие налоги, — продолжал возмущаться Гордеев. [Елена Лашкина. Службу сократят на год (2003) // «Российская газета», 2003.07.15]

104. Сталина о величии Кутузова-полководца стали дутыми, примерно того же типа, как все фантазии о приоритете русской науки и техники и любых проявлений человеческого духа, откуда и произошла фраза «Россия — **родина** слонов». [Валерий Лебедев. Умно-ленивый полководец Кутузов (2003) // «Лебедь» (Бостон), 2003.09.14]

105. На самом деле русское изобретение, впрочем, имеющее аналоги у других народов — питейный мед. А **родина** водки — Аравия. Да-да, не удивляйтесь. [Виктор Лихачев. Жизненная вода (2003) // «Встреча» (Дубна), 2003.03.19]

106. Но историческая **родина** манила фикусами и пальмами, почти все евреи уже уехали из Сорок, и Зюня нервничал: он не любил стоять последним. [Давид Маркиш. Зюня // «Октябрь», 2003]
107. Историческая **родина** персика — Китай, но в старину думали, что он из Персии, оттого так и называли. [Владислав Быков, Ольга Деркач. Книга века (2000)]
108. В один момент показалось, может, Греция, **родина** Сократа, позволит Раджнешу остановиться. [Марина Москвина. Небесные тихоходы: путешествие в Индию (2003)]
109. По-разному и, тем не менее, в главном этим (сердцем чувствую) все-таки патриотам России видится одно главенствующее требование времени: наша **Родина** должна вновь обрести субъектность. [Алексей Мусаков. Жизнь России в Рах Americana (2003) // «Лебедь» (Бостон), 2003.05.12]
110. Сергия Булгакова, по поводу икон и иконописи: артистическая **родина** иконы — древний Египет, в частности гробовые портреты Эллинской эпохи. [Георгий Орлов. Русские православные масоны и православие (2003) // «Лебедь» (Бостон), 2003.09.21]
111. Но к ощущению нормальной работы примешивалось странное чувство, будто чего-то не хватает. Израиль — историческая **родина** этой библейской птицы. Когда-то широко распространенные на Ближнем Востоке, страусы исчезли из этого региона почти 40 лет назад. [Екатерина Павлова. Каменка и страус на сцене израильской пустыни // «Знание -- сила», №10, 2003]
112. Все чаще и чаще говорят, будто многие этнические группы с большим трудом адаптируются к новым условиям жизни на своей новой родине /какой пассаж — ихникто сюда не звал, и вдруг у них здесь новая **родина**? [Валерий Петров. Путин как Анна Иоанновна (2003) // «Завтра», 2003.02.18]
113. Несомненно, вождь кубинской революции мог быть и кратким. Чего рассусоливать, воскликнешь: «**Родина** или смерть! Мы победим! [Владислав Быков, Ольга Деркач. Книга века (2000)]
114. Но нам сказали, что **Родина** знает, кого и куда отправлять. [Александр Сегаль. Война, как она есть // «Звезда», 2003]
115. Власть меняется, а **родина** остается, и мы ее защищаем на этих позициях. [Борис Васильев. Дом, который построил Дед (1990-2000)]
116. Осенью 41-го года при входе в Долгов немецких войск Аглая взорвала местную электростанцию, откуда ее муж, закладывавший заряды, не успел выйти. «**Родина** тебя не забудет!» — крикнула она ему по телефону и сомкнула концы проводов. [Владимир Войнович. Монументальная пропаганда // «Знамя», 2000]
117. Для тех, кто забыл: Столыпино — это переименованная малая **родина** губернатора. [Маргарита Спиричева. Самые перспективные предприятия — при власти (2003) // «Богатей» (Саратов), 2003.03.06]

118. Впрочем, он ни о чем не жалеет. Ведь его **родина** — Россия. Страна, трагическая история которой так похожа на историю его семьи. [Марина Волкова. Князь с партбилетом (2000) // «Семья», 2000.01.19]

119. Наверное, слишком сильны те корни, которые связывают с Артемом. Израиль — это историческая **родина**. Артем — реальная. [Яна Хазова. С точки зрения Америки // «Ежедневные новости» (Владивосток), 2003]

120. Порой он подумывал, что его выверенная, как траектория полета баллистической ракеты, логическая схема дает сбой — так долго молчал Восток, молчала его холодная, суровая **родина**. [Вадим Громов. Компромат для олигарха (2000)]

121. Это их настоящая **Родина** и конечная остановка... [Ирина Цыпина. Синдром разобщения (2003) // «Лебедь» (Бостон), 2003.05.19]

122. Эта страна, пусть больная, убогая, — моя **Родина!** [Виктор Доценко. Тридцатого уничтожить! (2000)]

123. Впрочем, не меньшей популярностью, особенно у иностранных журналистов, пользуется малая **родина** первого секретаря Свердловского обкома партии, в бытность которого был уничтожен Ипатьевский дом (чуть позже он стал первым президентом России). [Александр Чиженко. Новые мифы Каменного пояса (2003) // «Петербургский Час пик», 2003.09.03]

124. Но кровли нет у храма, пусты глазницы окон, и беззащитна **родина** под дождевыми струями, подобными слезам. [Лидия Шодхина. Дорога к храму (2003) // «Вестник США», 2003.06.25]

125. Если бы не Георгий Николаевич, никого бы из вас здесь не было, а наша **Родина** не имела бы ядерного щита... [В. Щеголев. С ним покой нам только снился (2003) // «Встреча» (Дубна), 2003.03.05]

126. С амвона этого святого храма я хотел бы заверить вас в том, что мы постоянно молимся об Эстонской земле и обо всех, кто несет свое служение и живет здесь, — ине только потому, что для меня это малая **родина**, не только потому, что в этом кафедральном соборе сорок два года назад была совершена моя епископская хиротония. [Визит Святейшего Патриарха Московского и всея Руси Алексия в Эстонию (2003) // «Журнал Московской патриархии», 2003.10.27]

127. Историческая **родина** присутствует в их крови, но не в памяти. [Дети депортации (2003) // «Жизнь национальностей», 2003.06.18]

128. Сейчас у него работа ответственная, без выходных, но он все-таки находит время, чтобы пообщаться с сыновьями. «Позови меня, тихая **Родина**»... Это о них, о семье Яндиевых. [Кредо семьи (2003) // «Жизнь национальностей», 2003.06.18]

129. Может быть, нас тепло приняли именно потому, что это моя **родина**: челябинцы меня поддержали. [Мы из джаза (2003) // «Российская музыкальная газета», 2003.04.09]

- 130.«Тем», достойных исповеди, не так уж много: любовь, ненависть, близкие, детство, малая **родина**, слабости. [Не зная бродя.... (2003) // «Театральная жизнь», 2003.04.28]
- 131.Но **родина** на земле есть одна. Она — Россия. [Галина Щербакова. Восхождение на холм царя Соломона с коляской и велосипедом (2000)]
- 132.«Не надо рожать солдат парами. **Родина** этого не требует. Отечество пока не в опасности». [Галина Щербакова. Моление о Еве (2000)]
- 133.У нее кислотоватый фруктовый вкус, а приготавливают ее из семян плодов древесного вьющегося растения, **родина** которого — бассейн Амазонки. [Что будем пить? // «Знание -- сила», №9, 2003]
- 134.Любимый фильм — «Начальник Чукотки». Любимая песня — «Россия, **родина** моя». Любит петь, готовить, в молодости играл в футбол в донецком «Шахтере». [Анна Афанасьева и др. Весь Совет Федерации (2002) // «Коммерсантъ-Власть», 2002.02.26]
- 135.«Большая **родина**» высокомерно отвернулась от маленькой американской драмы. [Евгений Бай, Анатолий Максимов. Родное пепелище. В Америке собираются сжечь два миллиона русских книг (2002) // «Известия», 2002.03.10]
- 136.Мне было сладко сюда ехать. Здесь моя утраченная **родина**. Мои дед с бабкой бежали из Киева в восемнадцатом году. [Веста Боровикова. Шарм (2002) // «Вечерняя Москва», 2002.07.18]
- 137.**Родина**-мать звала, а о том, что на родине тоже есть трудовые лагеря, в которых с распростертыми о бьют ждуть тех, кто работал на фашистов, он по малолетству думал. [Влада Валева. Скорая помощь (2002)]
- 138.Судя по всему, загадочная **родина** предков не обманула ожиданий заморского гостя и пришло к нему по душе, кабы только не странное местное обыкновение ходить по нужде в смрадное окошко над выгребной ямой и — «как это по-русски? [Сергей Гандлевский. НРЗБ // «Знамя», 2002]
- 139.Я — не первый воин, не последний, Долго будет **родина** больна... [Эмма Герштейн. Лишняя любовь (1985-2002)]
- 140.Это тоже правда. — Москва для вас — малая **родина**? — Малая, большая — как измерить? [Владимир Емельяненко. Наталья Андрейченко: «С мамой Спилберга я разговариваю по-русски» (2002) // «Известия», 2002.06.16]
- 141.Васильевский остров — далекий мир детства!
Малая **родина** моя! Окончив семь классов средней школы, я решил, что хватит в моей жизни наук, пора заниматься делом. [Георгий Жженов. Прожитое (2002)]
- 142.Занятие, кстати, ничем не хуже, чем плакать — тоже на потеху, — вернее, даже не плакать, а плакаться, причем а саррелла, чем-то типа «**Родина** слышит, **Родина** знает, где в облаках ее сын пролетает... ». [Асар Эппель. Aestas sacra (1990-2000)]

143. Впрочем, Европа в любом случае гораздо более цивилизованна, чем наша могучая и печальная **Родина**. [Юлия Кантор. Лев Додин: «Жизнь -- это репетиция» (2002) // «Известия», 2002.04.14]

144. Из ответа Андрея понимаю, что **Родина** не дает своему герою отвлекаться на столь глупые мысли. [Елена Карелина. Командировка на «Курск» (2002) // «Сочи», 2002.08.22]

145. Я противник Шеварднадзе по жизни. Из-за этого человека страдает моя **родина**. Теперь еще и у России меняется отношение к Грузии по прихоти клана Шеварднадзе. [Александр Кривцов. Тенгиз Китовани: «В Панкиси не менее 1800 боевиков» (2002) // «Известия», 2002.09.16]

146. Открытка и впрямь будто кукольная — церковь на горюшке, хатки вокруг, снегом занесенные, окошки светятся, покой и уют... Покинутая **родина**... Боль всех эмигрантов, когда она кажется раем на земле, а возврата нет. [Алексей Кузнецов. Между Гринвичем и Куреневкой (2002)]

147. Под его руководством, писал он, кубинцы сделали выбор — «**Родина** или смерть! [Олег Гриневский. Тысяча и один день Никиты Сергеевича (1997)]

148. Если кто забыл, напомним: 2 августа наша **Родина** празднует День воздушно-десантных войск. [Василий Гулин. Клятва Тепурджиди (1997) // «Столица», 1997.07.29]

149. Явно заготовка для очередного памятника из серии «**Родина-мать**». [Николай Молок. Ресторан художеств. Новые достопримечательности от Зураба Церетели (2002) // «Известия», 2002.07.21]

150. Однажды лет в пятнадцать, обуреваемый бурными эмоциями teenager'a, я так и сказал моем тогдашнему собеседнику, старому другу моего отца, о котором еще пойдет речь дальше: «Моя **Родина** — вот эта комната, другой у меня нет! [С. С. Аверинцев. Солидарность поколений как фактор гражданской свободы // Православная газета, 2001]¹⁵

1.1. Struktura slovních spojení

ADJEKTIVUM + SUBSTANTIVUM – малая родина, историческая родина, новая родина, большая родина, покинутая родина, Советская Родина, великая родина, одна родина, этническая родина, огромная родина, деревянная родина, маленькая родина, дорогая родина, милая родина, собственная родина, благодарная родина, растерзанная родина, артистическая родина, суровая родина, настоящая родина, беззащитная родина, тихая родина, утраченная родина, загадочная родина, могучая родина, печальная родина, полузабытая родина, разгромленная родина, убогая родина, холодная родина;

¹⁵ corpora.yandex.ru

PRONOMEN + SUBSTANTIVUM - наша родина, моя родина, его родина, своя родина, вся родина

VERBUM + SUBSTANTIVUM – защищать родину, (да) здравствует родина;

VERBUM + PREPOZICE + SUBSTANTIVUM – захотелось на родину, погибнуть за родину, выпить за родину, забывать о родине, тосковать по родине;

SUBSTANTIVUM + VERBUM – родина (не) забудет (тебя), родина осталась (остается), родина начинается, родина бросила (кого), родина посылала (кого), родина прикажет, родина притихла, родина напомнила (о себе), родина благодарит (кого), родина гордится (кем), родина умирает, родина требует, родина-мать звала, родина слышит, родина знает, родина (не) дает, родина страдает, родина обманывает, родина празднует, родина насупилась, родина молчала;

SUBSTANTIVUM + SUBSTANTIVUM – родина (чего), родина (кого), родина-мать, родина слонов, оборона родины;

SUBSTANTIVUM + PRONOMEN - родина всех;

SUBSTANTIVUM + PREPOZICE + SUBSTANTIVUM – радость за родину, боль за родину, гордость за родину, повинность к родине;

SUBSTANTIVUM + KONJUNKCE + SUBSTANTIVUM – родина или смерть;

VERBUM + SUBSTANTIVUM + SUBSTANTIVUM – давать клятву родине;

SUBSTANTIVUM + KRÁTKÉ ADJEKTIVUM – родина щедра, родина богата, родина обречена, родина больна.

1.2. Významy a frekvence slovních spojení

наша родина (21) – ¹Země, k níž máme citový vztah proto, že jsme se v ní narodili, v níž jsme žili nebo žijeme. ² Náš rodný kraj, rodná obec, domov vůbec.

малая родина (19) – Místo, kde se člověk narodil (město, obec, vesnice), které si spojuje s dětstvím a mládím.

моя родина (18) – ¹Země, k níž mám citový vztah proto, že jsem se v ní narodil, v níž jsem žil nebo žiji. ² Můj rodný kraj, rodná obec, domov vůbec.

родина чего (11) – Místo, odkud něco pochází, kde se něco hromadně vyskytuje, vyrábí.

историческая родина (8) – Původní země, ve které člověk žil (předtím, než emigroval nebo se přestěhoval do jiné země).

родина кого (6) – Místo, odkud někdo pochází, kde se někdo hromadně vyskytuje.

его родина (5) – ¹Země, k níž má člověk citový vztah proto, že se v ní narodil, v níž žil nebo žije. ² Rodný kraj člověka, rodná obec, domov vůbec.

родина-мать (5) – Hojně rozšířené obrazy a sochy, které využívala sovětská propaganda v období Velké vlastenecké války. Obrazy vděčí za svůj vznik především plakátu Irakla Toidzeho „Matka vlast volá!“ (<http://ru.wikipedia.org/wiki/Родина-мать>)

своя родина (3) – ¹Země, k níž má člověk citový vztah proto, že se v ní narodil, v níž žil nebo žije. ² Rodný kraj člověka, rodná obec, domov vůbec.

Россия - родина слонов (3) – „Rusko (SSSR) – vlast slonů“ – fráze, která se poprvé objevila v anekdotách, ve kterých se jednalo o pokus zkreslit historii vědeckých objevů s politickým cílem. Fráze má ironický odstín, který zdůrazňuje absurditu požadavků na prioritu. (http://ru.wikipedia.org/wiki/Россия_-_родина_слонов)

Znění anekdoty: Vyhlášen mezinárodní konkurs na knížku o slonech.

Německá zní: Stručný úvod do nauky o slonech.

Anglická: Slon a Britské imperium.

Americká: Slon a peníze.

Francouzská: Slon a láska.

Ruská: SSSR - vlast slonů.

Bulharská: Ruský slon nejlepším přítelem bulharského slona.

Mongolská: Mongolský slon – šestnáctý slon v sovětské zoologické zahradě.

родина (не) забудет тебя (3) – Vlast na tebe (ne) zapomene.

родина осталась (остаётся) (2) – Vlast zůstala (zůstane).

новая родина (2) – Nová země, ve které člověk žije (do které emigroval nebo se přestěhoval).

защищать родину (2) – Bránit vlast.

большая родина (2) – ¹Země, ve které se člověk narodil, v níž žil nebo žije. ²Spojuje se většinou s něčím charakteristickým a typickým pro danou zemi nebo s něčím, čím se země může pyšnit, na co je hrdá.

покинутая родина (2) – Země, kterou člověk opustil (ze které odjel, emigroval nebo byl vyhoštěn).

Советская Родина (2) – Sovětská vlast – používalo se pro označení Ruska v době SSSR.

великая родина (2) – Země, ve které se člověk narodil a ke které má silné citové pouto.

одна родина (2) – ¹Jedinečná vlast – ve které se člověk narodil a kterou pokládá za svou jedinou (i když musel emigrovat nebo byl vyhoštěn). ²Společná vlast – vlast, jejíž občany spojuje společná historie, kultura, společně sdílené tradice a hodnoty.

родина или смерть (2) – Vlast nebo smrt – ve smyslu bojovat za svou vlast, bránit ji za všech okolností a ze všech sil.

родина знает (2) – Vlast ví.

родина начинается (2) – ¹Vlast začíná (ve smyslu teritoriálním). ²Vlast začíná (ve smyslu citovém).

родина обманывает, обманула (2) – Vlast podvádí.

родина больна (2) – Vlast je nemocná, trápí se.

полузабытая родина (1) – Částečně zapomanutá vlast.

родина не смыкала очей (1) – Vlast nezavírala oči.

родина молчала (1) – Vlast mlčela.

холодная родина (1) – Chladná vlast (ve smyslu klimatickém).

родина убогая (1) – Bídňá, ubohá vlast.

разгромленная родина (1) – Rozdrcená vlast.

захотелось на родину (1) – ¹Člověk zatoužil po své vlasti (zachtělo se mu vrátit se do země, ve které se narodil). ²Člověk zatoužil vrátit se na místo, kde se narodil.

оборона родины (1) – Obrana vlasti.

погибнуть за родину (1) – Zemřít za vlast (obětovat se za národ, za národní ideály).

вся родина (1) – Celá vlast.

выпить за родину (1) – Připít si na vlast.

забывать о родине (1) – Zapomínat na vlast.

радость за родину (1) – Radost z vlasti.

гордость за родину (1) – Být hrdý na vlast.

боль за родину (1) – Bolest za vlast (když vlast z nejrůznějších důvodů trpí, její lid s ní soucítí).

этническая родина (1) – Vlast určitého etnika.

огромная родина (1) – Obrovská vlast (ve smyslu rozsahu).

деревянная родина (1) – Dávná vlast.

родина бросила (кого) (1) – Vlast (někoho) nechala v neštěstí.

родина посылала (кого) (1) – Vlast (někoho) posílala (do boje, bránit ji).

маленькая родина (1) – Místo, kde se člověk narodil (město, obec, vesnice), které si spojuje s dětstvím a mládím.

родина прикажет (1) – Vlast poručí.

дорогая родина (1) – Drahá vlast (vyjadřuje silné citové pouto člověka k vlasti).

родина притихла (1) – Vlast utichla.

родина насупилась (1) – Vlast se zamračila.

родина напомнила о себе (1) – Vlast se připomněla.

родина благодарит кого (1) – Vlast děkuje (komu).

да здравствует родина (1) – Ať žije vlast!

родина гордится кем (1) – Vlast je hrdá (na koho).

родина щедра (1) – Vlast je štedrá.

родина богата (1) – Vlast je bohatá.

давать клятву родине (1) – Dávat slib vlasti.

тосковать по родине (1) – Být smutno po vlasti.

милая родина (1) – Milá vlast (ve smyslu drahocenná).

собственная родина (1) – „Vlastní“ vlast.

родина умирает (1) – Vlast umírá.

благодарная родина (1) – Vděčná vlast.

растерзанная родина (1) – Rozdrásaná vlast.

родина всех (1) – Vlast všech.

родина обречена (1) – Vlast je odsouzena.

суровая родина (1) – Krutá vlast.

настоящая родина (1) – Nynější vlast.

беззащитная родина (1) – Bezbranná vlast.

тихая родина (1) – Tichá vlast.

родина требует (1) – Vlast žádá.

родина-мать звала (1) – Matka-vlast volá.

утраченная родина (1) – Ztracená vlast.

загадочная родина (1) – Tajemná vlast.

родина слышит (1) – Vlast slyší.

могучая родина (1) – Silná (mohutná) vlast.

печальная родина (1) – Smutná (truchlící) vlast.

родина (не) дает (1) – Vlast (ne) dá.

родина страдает (1) – Vlast strádá.

родина празднует (1) – Vlast oslavuje.

повинность родине (1) – Povinnost k vlasti.

2. 150 excerpčí z Českého národního korpusu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy

1. Zřejmě to nebyla skupina obyčejných přistěhovalců, byl to spíš kočovný lid, přinucený tlakem okolností vyhledat si novou **vlast**. (Příběhy Sherlocka Holmese)

2. Vrátil se do **vlasti** se srdcem plným naděje, že tu najde trochu klidu a pohodlí, místo toho však... (Příběhy Sherlocka Holmese)

3. Většina půdy v těch končinách patří panu Johnu Turnerovi, který zbohatl v Austrálii a před lety se vrátil do staré **vlasti**. (Příběhy Sherlocka Holmese)

4. Což znamená, že ten materiál dopravím do své adoptivní anglické **vlasti** a neprodleně ho předám panu Bartholomewovi alias Barleymu Scottovi Blairovi. (Ruská sekce)

5. Pečorinovi bylo jasné, že člověk může milovat svou **vlast** a zároveň nenávidět její společenský systém, poučoval mě. (Ruská sekce)

6. Máte příležitost zasloužit se o **vlast**, a to je něco, co valné většině lidí nikdy není dopřáno. (Ruská sekce)

7. Chcete být při obraně své **vlasti** hráčem pouze pasivním, nebo aktivním? (Ruská sekce)

8. Sloužit ze všech svých sil našemu lidu a **vlasti**! (Ruská sekce)

9. Máme - li mít vůbec nějakou naději, musíme všichni zradit svou **vlast**. (Ruská sekce)

10. A příštího dne, za zvuku velice diskrétních fanfár britských trub, se náš hrdina vrátil do **vlasti**. (Ruská sekce)

11. Chystám se zradit svou **vlast** a mám s tím dost napilno. (Ruská sekce)

12. Bylo příjemné slyšet, jak vášnivě někdo obhazuje svoji **vlast**. (Kouřová clona)

13. "Soužky a souzi svazáci," zazněl fabrikou ocelovej hlas AGRONOMKY NASTI, "dnes večer se všichni sejdem v salóнку U Otce **vlasti**, kde naše závodní skupina čeesem pořádá večírek na rozloučenou se soudruhem Majerem." (Zmizení princezny)

14. Vydržel jste měsíc, potom německá policie pojala podezření, čím se zabýváte, a vrátil jste se do **vlasti**. (Kdo je Mallory)

15. Byl bys na ně hrdý, jako jsou oni hrdí na svého otce, který zemřel ve službě **vlasti**. (Spiknutí škorpiónů)
16. V celém NATO bujelo pokrytectví a korupce a Amsterdam se stal osou podzemních sítí, kde lidi nepoháněla touha sloužit **vlasti**, nýbrž větší či menší peníze. (Spiknutí škorpiónů)
17. Vy nevíte, co si ten člověk vytrpěl a co všechno udělal pro naši **vlast**! (Spiknutí škorpiónů)
18. Němci do morku kostí, avšak povznesení nad bitky a válečné vášně, kteří chtěli pro **Vlast** to nejlepší. (Spiknutí škorpiónů)
19. Přišli o rodnou **vlast**, o hroby svých předků, o majetky - prostě o všechno. (Bourneův mýtus)
20. Přijali jsme ho ve svých oddaných řadách jako bratra, protože se vyjadřoval proti utlačovatelům naší **vlasti**. (Bourneův mýtus)
21. Duchové to snad pochopí - ale my musíme konat tady dole, ve své **vlasti**! (Bourneův mýtus)
22. Nikoli našich bratrů, ale mužů, kteří pracují pro hanebnou anglickou korunu, pro slabou úpadkovou vládu, jež prodala **vlast** našim mučitelům. (Bourneův mýtus)
23. Ukradli nám **vlast** a my ji získáme zpátky! (Bourneův mýtus)
24. "Čas od času," odpověděl Hercule Poirot, "se na nějakou dobu vracím do své rodné **vlasti** - do Belgie." (Nástrahy zubařského křesla)
25. Náhoda ji zavála zpět do její rodné **vlasti**, náhoda zařídila, aby vás potkala v ulici Královny Charlotty. (Nástrahy zubařského křesla)
26. Od bohatých jako od chudých a jasně dokazovaly, jaké měl můj přítel ve své adoptivní **vlasti** postavení. (Velká čtyřka)
27. Ve válce někteří za svoji **vlast** položili život. (Velká čtyřka)
28. Boban si ovšem tehdy nemohl jen tak zajet do **vlasti**, kterou opustil nelegálně. (Všude červená)
29. Potěšující je do jisté míry snad jen fakt, že bezprostředně není ohrožená pověst naší **vlasti**, neboť zmíněná mafie uplatňuje svoje praktiky v jiných zemích a u nás se omezuje pouze na finanční machinace. (Všude červená)
30. "A jednoho dne by vás povolali zpátky," dodal ještě Fešák Don, "dostal byste Leninův řád a kousek od Moskvy daču a žil byste jako zasloužilý rozvědčík, který úspěšně sloužil zájmům své **vlasti**." (Hřbitov vyzvědačů)

31. Vyrostl v komunismu, byl přesvědčený bolševik, připravený sloužit své **vlasti**. (Hřbitov vyzvědačů)
32. Mokrát se zeptali, jestli je ochoten sloužit své **vlasti** a on samozřejmě odpovídal kladně. (Hřbitov vyzvědačů)
33. A zrádce, který prodal svou **vlast**, se už nezdá být zrudou z vymyšleného hororu. (Hřbitov vyzvědačů)
34. Víte, já jsem Američanka, miluju Ameriku a všechno co k ní patří, v Den díkůvzdání jsem vždycky vyvěsila prapor a on byl zrádce **vlasti**. (Hřbitov vyzvědačů)
35. Po dlouhá léta prodával zprávy a tím i svou **vlast**. (Hřbitov vyzvědačů)
36. Zrádce a zločinec, který se dopustil tolika odsouzeníhodných činů proti své **vlasti**, seděl s nimi u jednoho stolu a bez pobízení povídal jako před televizní kamerou. (Hřbitov vyzvědačů)
37. Touha po rodině, po **vlasti**, po dobrých i zlých známých, s nimiž by si mohl popovídat v hospodě při vodce nebo na tribuně fotbalového stadionu. (Hřbitov vyzvědačů)
38. Úplně na konci úvah v černé hlubině prokopávané šachty mi jako hvězda na obloze svítla sladká chvíle mého návratu do **vlasti**. (Zpráva od neboštíka)
39. Sledovala jsem, jak pomalu vystupuji z auta, protože jiný způsob návratu do **vlasti** jsem ani já nedokázala vymyslet, a vidím, že se ke mně blíží Dábel. (Zpráva od neboštíka)
40. Místní peníze jsem neměla, ale hotovost v zelených bankovkách, které jsem si vezla do **vlasti**, se dala vyměnit všude a kurz mi byl úplně lhostejný. (Zpráva od neboštíka)
41. Konečně jsem vypnula světla, nešikovně vycouvala z trávníku a pomalounku odstartovala do milované **vlasti**. (Zpráva od neboštíka)
42. Představuješ si, že se prostě vrátíš do **vlasti**, jako by se nechumelilo? (Zpráva od neboštíka)
43. Dábel provozoval jakési služební cesty po **vlastech** polských a na dlouhé hovory s ním nevybýval čas. (Zpráva od neboštíka)
44. Poprvé po nekonečně dlouhých měsících jsem se ukládala k spánku jako normální občan své **vlasti**. (Zpráva od neboštíka)
45. Přestože jsem sloužil **vlasti** jako voják, určité kruhy na ministerstvu obrany mě nikdy nepřijmou za svého. (Učedník)
46. Ale nepochyboval, že jakmile se natrvalo vrátí do své **vlasti** u Středozemního moře, nadbytečné kilogramy rychle zmizí. (Virus)
47. I měsíc je v naší **vlasti** větší. (Virus)

48. Z bohatého manželského páru se po znárodnění veškerého majetku stali prostí občané socialistické **vlasti**. (Devětkrát jeden vrah)
49. Bodejť - zařídila mu, že v její **vlasti** mohl začít vyučovat na universitě této černobílé vědě. (Devětkrát jeden vrah)
50. To je spíš po ní dcera Jarmila - legrační jméno na Američanku a u nás už takřka exotické, ale v její nové **vlasti** určitě také. (Devětkrát jeden vrah)
51. Zřejmě to považovala za báječné dobrodružství, které by se v její nové **vlasti** nemohlo přihodit. (Devětkrát jeden vrah)
52. "It's wonderfull," uznale řekl Američan, který hlavu své **vlasti** nijak neobdivoval, "jen co se dostanu do Washingtonu, udělám to samé." (Dívka v zrcadle)
53. Jo, od včerejška poznávám krásy **vlasti**, i když tady na severu Čech je jich pohřichu. (Sebranka)
54. Protože zatím nepadlo jiný datum tvého návratu do **vlasti** než ten čtvrtek. (Sebranka)
55. Zatím nemáme registr DNA všech obyvatel **vlasti**. (Sebranka)
56. Poctivé, čestné muže naše **vlast** vždy potřebuje. (Hoši od Bobří řeky)
57. I já mám zač vám děkovat, neboť jste mi dopomohli k tomu, abych tím, že jsem z vás udělal vzorné hochy - mladé zdárné občany, vykonal službu své **vlasti**. (Hoši od Bobří řeky)
58. Ulicemi se valí zástupy evropských přistěhovalců, kteří jsou povoláváni zpět do **vlasti**, do zbraně. (Tanec na stožáru)
59. Počasí bylo zhruba stejné, jaké je v jeho **vlasti** v říjnu: mírné teplo ve dne a studené noci. (Peklo v ráji)
60. Od slunečnic, jaké znal ze své **vlasti**, se lišily jen silnějšími stvoly vysokými dobrých šest metrů, a listy, z nichž mnohé měly metr v průměru. (Peklo v ráji)
61. Stal se kapitánem velké obchodní lodi, která do jeho **vlasti** dováží tropické plodiny z dalekých zemí. (Peklo v ráji)
62. Jejich původní **vlastí** byly patrně arabské země. (Bílá ruka a poklad hradu Handštejna)
63. Kapitán Opluštil odejel z **vlasti** před Silvestrem 1946 - a od té doby se po něm slehla zem. (Bílá ruka a poklad hradu Handštejna)
64. Například, jo, uznávám, že ve svý vzdálený **vlasti** možná nepotkal žádnou holku, co by se oblíkala tak výstředně jako Jabla, ale Jabla ho svým ujetě magorským pojetím módy fakticky nechtěla vyděsit k smrti. (Dóóóst dobrý lovestory)

65. Vsadím se, že ve svý vzdálený **vlasti** nikdy podobný zjevení neviděl. (Dóóóst dobrá schíza)
66. Chudáček Tor - i s tou jednou stránkou odvedl větší kus práce, co se týče poznávání **vlasti** našich hostů, než my všichni ostatní dohromady, a příbuzní teď všechnu jeho snahu znevážili a vysmívají se mu, že má pitomý jméno. (Dóóóst dobrej vopruz)
67. Přišel komunismus a naší **vlasti** se zmocnila šed'. (Výprodej v domě hrůzy)
68. Mimochodem, předpokládám, že jsi ostatním prozradil, co se mezi námi odehrálo ve staré **vlasti**, Kašpare? (Výprodej v domě hrůzy)
69. Druhého dne, 8. ledna 38, se velvyslanec Jednotné Tagory ze zdravotních důvodů vrátil do své **vlasti**. (Brouk v mraveništi)
70. Teď nazývají tuto zemi svým domovem, svou **vlastí**, a jejich řeč se odlišila od řeči jejich severského příbuzenstva. (Dvě věže)
71. Zamávejme praporem, ať je naše **vlast** v právu nebo ne, budujme vojenský průmysl, zbavme se lidských práv - a navždy bojujme! (Planeta bez návratu)
72. Máte přece rád svoji **vlast**. (Reparátor)
73. Aby opustil pole, kde pod jeho velením padlo tolik dobrých mužů za Císaře a za **vlast**! (Paní jezera)
74. Jakožto zrádce **vlasti**, nehoden dýchat nilfgaardský vzduch, budeš rukou kata pověšen za krk na šibenici mezi nebe a zemi. (Paní jezera)
75. **VLAST TĚ POTŘEBUJE!!!** (Mezi planetami)
76. Brzy se Trhlinou vrátí zpátky do své **vlasti**, do thurilských hor na Kelewanu. (Královská krev)
77. A na tobě bude spočívat osud naší **vlasti**, až pojedeme do Keshe. (Královská krev)
78. Už splnil svou povinnost k **vlasti**, a teď má právo udělat totéž i pro své milované. Den poté)
79. Poté udělil vypařenému hrdinovi vyznamenání in memoriam a dlouze a s příslušně rozechvělým hlasem hovořil o odvaze a lásce k **vlasti**, jež ho přiměla přinést tuto oběť na oltář svobody a tak dále. (Nic pro hrdiny)
80. Jednou přijde slavná chvíle, kdy bez lidí budem žít, rodnou hroudu **vlasti** drahé jen pro sebe budem mít. (Farma zvířat)
81. Aby udělal radost kamarádům, rád doplňoval jejich skupiny kresbou nahé ženy, kterou veliteli představoval jako symbol Svobody nebo symbol **Vlasti**. (Žert)

82. Naše **vlast** se sice skládá ze tří zemí, z Čech, Moravy a Slovenska, ale hranice lidové kultury ji dělí na dvě půle: na Čechy se západní Moravou a na Slovensko s východní Moravou, kde je můj domov. (Žert)
83. Džez nejenomže zmizel úplně z povrchu naší **vlasti**, ale stal se symbolem západního kapitalismu a jeho úpadku. (Žert)
84. Byl tedy div, že bojovali s takovým zápalem za zemi, kterou směli nazývat svou **vlastí**, a za všechny uprchlíky? (Omen: Ďáblovo znamení)
85. Totiž toho, že mám jen jeden život, který mohu své **vlasti** dát. (Matka Noc)
86. Padl za Vůdce a za **vlast**, Miller, Erwin, kapitán, 11. října. (Spis Odessa)
87. Ve staré německé mytologii je werwolf vlastenecká postava, která zůstala doma ve **vlasti**, když byli teutonští váleční hrdinové cizáckým dobyvatelem donuceni uprchnout do exilu, werwolf vede odboj proti dobyvatelům z šera hlubokých lesů, útočí v noci a pak zmizí a zanechá za sebou jen vlčí stopu ve sněhu. (Spis Odessa)
88. A za dvacet let jste tím svinstvem pošpinili moji **vlast** způsobem, jaký dějiny neznají. (Spis Odessa)
89. Této myšlence zasvětil celou svou vojenskou kariéru a nyní stál v čele pěti složek Sovětské armády: pozemních vojsk, námořnictva, letectva, strategického raketového vojska a raketové obrany **vlasti**. (Vyjednač)
90. Před padesáti lety byla vaše země, vaše milovaná **vlast**, vojensky napadena. (Vyjednač)
91. Na rozdíl od Stannarda a Odella věděli Cormack s Donaldsonem, že mnoho sovětských občanů věří tomu, že jednoho dne Američané vtrhnou do jejich **vlasti**. (Vyjednač)
92. Ten chlap musí odejít, než se mu podaří zničit naši milovanou **vlast** a zruinovat nás všechny. (Vyjednač)
93. Později, když jsem měl nastoupit základní vojenskou službu pro již osvobozenou **vlast**, vymohl mi Šmejkal, rovněž prostřednictvím jiného svého kamaráda, generála, který sice již byl ve výslužbě, ale měl známé na ministerstvu obrany, odklad vojny. (Zostření paměti po úrazu)
94. Americké podnikatelské firmy se o něj praly, ale on se rozhodl vrátit do **vlasti** a dát své znalosti a talent do služeb socialismu. (Zostření paměti po úrazu)
95. "Je to pro dobro vaší **vlasti**," zazněl sonorní televizní hlas. (Kostkař aneb Náhoda je život)
96. Zrádce **vlasti**, který si myslel, že si může cestu zpátky vykoupit. (Noční plavba)

97. Když si v proudu nejasně znějících slov uvědomil Millgatovo jméno, domníval se, že starý politik zemřel a že hlasatel čte krátkou zprávu o jeho životě zasvěceném službě **vlasti**. (Ze zoufalství)
98. Poštovní zaměstnanci si během let při své službě **vlasti** vybudovali dobrou tradici, jakou se nemohou pochlubit pracovníci žádného jiného sektoru. (Poštovní úřad)
99. Thomas Hudson byl jako malíř velmi známý a uznávala ho jak Evropa, tak jeho **vlast**. (Ostrovy uprostřed proudu)
100. Měl v tom dopise vyslovit svůj vděk za oběti amerických vojáků, kteří zachránili jeho **vlast**. (Zaprodanci)
101. Jeho **vlast** byla však zničena a jedinou možností, jak financovat rozhodnou vojenskou ofenzívu, bylo využití těchto tajných pokladů. (Zaprodanci)
102. Naučil se znát **vlast** svého otce, naslouchal o rozsáhlých prostorách Karpat a Rutenie. (Ďáblova alternativa)
103. "Naše oddanost službě královně a **vlasti** nepotřebuje reklamu," dostalo se odpovědi ustrnulému návštěvníku z langleyského CIA. (Ďáblova alternativa)
104. Co láska Ukrajinců k jejich zotročené **vlasti**? (Ďáblova alternativa)
105. Zběhl v Říši od praporu, hrozil mu trest a nemohl se odvážit přijet do **vlasti**. (Mé století)
106. Kdo říšskou železnici odevzdá do soukromých, to jest cizích, protože koneckonců zahraničních rukou, ten uškodí naší nebohé ponížené **vlasti**. (Mé století)
107. Zejména děti vybombardovaných a vyhnanců z **vlasti** se účastnily plenění vlaků s uhlím. (Mé století)
108. Bohužel je v naší rozdělené **vlasti** taková opatrnost namístě. (Mé století)
109. Rozhlédl jsem se, pomalu jsem si přitom mnul ruce a usmíval se, v roli vystěhovalce, který se vrátil do **vlasti**. (Kniha doličná)
110. Rytmus jeho života věrně kopíroval rytmus ozbrojených konfliktů, do kterých se jeho **vlast** dostala, a teď, když propukla další válka, cítil, že mu cosi chybí, že by měl být tam, kam ho žene léty vypěstovaný instinkt. (Poslední ráno)
111. Protože jediný důvod, proč jste se vy dva dali dohromady, byl, abyste ošidili Angličany, zůstane tam bez **vlasti**, bez domova a bez příjmu. (Certifikát)
112. Na rozdíl od takových neposedných šukalů Paavo dovedl jen tak být a často seděl na zemi, zahleděn kamsi do sebe, jako by hovořil s duchy svých zemřelých předků nebo s bohy své vzdálené severní **vlasti**. (Paradýzo)
113. Prohlásil se tedy za Lužického Srba a požádal o vystěhování do **vlasti**. (Cesta na Praděd)

114. O lásce k **vlasti**. (Hájili jsme hrad)
115. Ti pánové dole na močále jsou náhodou výkvět naší **vlasti**. (Hájili jsme hrad)
116. To si, ty lumpe, nedovedeš vůbec představit, že i nějaký vobyčejnej hajzlík, nějaký ucho, může milovat svou **vlast**? (Hájili jsme hrad)
117. Ostatně nedělají to za peníze, jenom prodávají **vlast**. (Hájili jsme hrad)
118. Portugalský hokynář mu odmítl další úvěr a zelinář, hrdý na to, že je Američan, ho nazval zrádcem **vlasti** a odmítl s ním nadále vůbec jednat, jeho vlastenectví šlo dokonce tak daleko, že zrušil Martinův účet a zakázal mu vůbec se ho pokusit někdy zaplatit. (Martin Eden)
119. Ale obyvatelé naší ulice v Bronxu byli úspěšní lidé, občané uvyklí novým způsobům, hrdí na novou **vlast**, na nové bohatství a na své děti, které skotačily na chodnicích, bezstarostně si hrály a štěbetaly angličtinou, na níž přistěhovalecké uši nenalezly chybičku. (Na počátku)
120. Ne že bych snad byl na ni vystoupil a sveden dalekým výhledem pocítil puzení směrem k **vlasti**. (Plechový bubínek)
121. Jsem Němec a vyrůstal jsem v rodině, v níž se láska k **vlasti** dědila z generace na generaci a byla posvátná, i když byla zhanobena. (Soudci)
122. Netušil, že dům, dvouposchodový dům s širokou bránou, několik schůdků k přízemí, vlevo rodina Kohnových, ti jim nosili vždycky o svátcích macesy, že tento dům ho bude provázet, neviditelný, jako jediná **vlast**. (Světlo přichází potmě)
123. Ta věta totiž, Buduj **vlast** - posílíš mír, mohla vyslovit totéž jako heslo Proletáři všech zemí spojte se proti imperialismu a kapitalismu. (Světlo přichází potmě)
124. Když měli jít bránit svou **vlast**, podělali se strachem. (Totem)
125. A to vše v pevné víře, že slouží své **vlasti**, zatímco demonstranti doma oslabovali její rozhodnost a naleptávali její odhodlání. (Totem)
126. Obrana vlasti! (Svatoušek)
127. Abych se stal platným občanem své milované **vlasti**! (Svatoušek)
128. Kníže, vyhnanec ve vlastní **vlasti**! (Svatoušek)
129. Rád jsem zaplatil tuto cenu za objevování své **vlasti**, ale připadalo mi to zbytečné a ta část mého já, která neopouštěla hangár, prožívala hluboký smutek. (Nic se nestane náhodou)
130. Nepotřebuju, abys učil tu židáckou verbež, jak prznit moji **vlast**. (Otrok)

131. A také jsem se neotočil zády k událostem, které mrzačí naši **vlast** a vrhají ji do chaosu. (Pandořina skříňka)
132. Přepadové komando, které chce spasit **vlast**. (Pandořina skříňka)
133. Kdyby Otec **vlasti** patřil k nepozorným kuřákům, mohly by se mu zuby vznítit? (V žabím pyžamu)
134. Ne: jde zemřít za svou **vlast**. (Jedenáct minut)
135. Měl jsem nutkání uprchnout z **vlasti**, neboť jsem nejasně cítil, že agenti FBI, šerifové a detektivové jsou mi těsně v patách. (Chyt' mě, jestli to dokážeš)
136. Myslím si, že až splatíte dluh své **vlasti**, mohl byste prožít šťastný a plodný zbytek života. (Chyt' mě, jestli to dokážeš)
137. Daphne přiletěla do **vlasti** na jeho pohřeb a společně si poplakaly, nejen nad Hectorovou smrtí, ale i nad vlastní minulostí, nad svým mládím, přátelstvím a nadějemi. (Kouzelný týden)
138. Několik raněných si temně šuškal, že jim židáci kradou **vlast**. (Staří muži o půlnoci)
139. Vysoké zasněžené borovice, jedle a duby čněly ve vznešených vertikálách vzhůru k nebi, jako by odkazovaly k něčemu mimo zemi, hrob i strašné utrpení a trýzeň naší **vlasti**. (Staří muži o půlnoci)
140. Mluvím jako Rus, který se bojí o svoji **vlast**. (Staří muži o půlnoci)
141. Historie mé bývalé **vlasti** je komplikovaná. (Stoupenci plamene)
142. Vidím ji, ano, jak se vrací do staré **vlasti** - nové vlasti - -, ale jenom jako členka nějaké oficiální delegace. (Světlo dne)
143. Bylo by v zájmu slušnosti a lásky k **vlasti** zjistit přesně, kde se ten darebák zdržuje, a informovat o jeho aktivitách ministra vnitra, aby mohl být vyhoštěn. (Tygr ve studni)
144. "Tohle je moje divadlo, jedno z nejlepších divadel v naší **vlasti**," odpověděl úředníkovi. (Vši svobody)
145. Jednou tam a zpátky a byl by zajištěn pro zbytek života na kterémkoliv místě naší nekonečné **vlasti**. (Vši svobody)
146. "Nastal čas, abyste vykonali čestnou povinnost obrany **vlasti**," prohlásil okresní komisař na obvodním vojenském úřadě. (Vši svobody)
147. A vůbec, jak chceš bránit **vlast**, až nás napadne nepřítel? (Vši svobody)
148. Já nosím koláče mužům, kteří bojují za svou **vlast**. (Světlo pod hladinou)

149. Rex Daviot byl však zároveň na svůj původ pyšný, zejména na to, že s výjimkou otce vždy za posledních tři sta let Daviotové sloužili **vlasti**. (Kytice pro boha lásky)

150. Jejímu synovi, který zemřel za svoji **vlast** ve Vietnamu, byl na pohřbu. (Silnější než slova)¹⁶

2.1. Struktura slovních spojení

PRONOMEN + SUBSTANTIVUM - svá vlast, naše vlast, jeho vlast, její vlast, vaše vlast, má vlast, jejich vlast;

ADJEKTIVUM + SUBSTANTIVUM – nová vlast, stará vlast, rodná vlast, milovaná vlast, vzdálená vlast, adoptivní vlast, socialistická vlast, původní vlast, drahá vlast, osvobozená vlast, zotročená vlast, nebohá vlast, ponížená vlast, rozdělená vlast, jediná vlast, vlastní vlast, bývalá vlast, nekonečná vlast;

VERBUM + SUBSTANTIVUM – sloužit vlasti, prodat vlast, milovat vlast, zradit vlast, zničit vlast, bránit vlast, obhajovat vlast, zmocnit se vlasti, mít rád vlast, pošpinit vlast, napadnout vlast, zachránit vlast, znát vlast, uškodit vlasti, budovat vlast, prznit vlast, mrzačit vlast, spasit vlast;

VERBUM + PREPOZICE + SUBSTANTIVUM – vrátit se do vlasti, padnout za vlast, přijet do vlasti, zemřít za vlast, zasloužit se o vlast, bojovat za vlast, přijít o vlast, odjet z vlasti, zůstat ve vlasti, vtrhnout do vlasti, zůstat bez vlasti, být hrdý na vlast, uprchnout z vlasti, bát se o vlast;

SUBSTANTIVUM + VERBUM – vlast potřebuje, vlast uznává;

SUBSTANTIVUM + SUBSTANTIVUM – služba vlasti, obrana vlasti, zrádce vlasti, občan vlasti, Otec vlasti, pověst vlasti, zájmy vlasti, hlava vlasti, krásy vlasti, obyvatel vlasti, poznávání vlasti, osud vlasti, povrch vlasti, bohové vlasti, výkvět vlasti, objevování vlasti, trýzeň vlasti, historie vlasti, symbol vlasti;

SUBSTANTIVUM + VERBUM + PREPOZICE + SUBSTANTIVUM – vlast se skládá z (čeho), vlast se dostala do (čeho);

SUBSTANTIVUM + PREPOZICE + SUBSTANTIVUM – láska k vlasti, návrat do vlasti, čin proti vlasti, touha po vlasti, cesty po vlastech, povinnost k vlasti, vyhnanci z vlasti, vystěhování do vlasti, puzení k vlasti;

¹⁶ www.korpus.cz

VERBUM + SUBSTANTIVUM + SUBSTANTIVUM – ukrást (komu) vlast, nazývat (něco) vlastní, dát (něco) vlastní, splatit dluh vlastní;

VERBUM + SUBSTANTIVUM + PREPOZICE + SUBSTANTIVUM – dovážet (co) do vlastní, udělat (něco) pro vlast, chtít něco pro vlast, položit život za vlast, povolat (koho) do vlastní.

2.2. Významy a frekvence slovních spojení

svá vlast (39) - ¹Země, k níž má člověk citový vztah proto, že se v ní narodil, v níž žil nebo žije. ² Rodný kraj člověka, rodná obec, domov vůbec.

naše, vaše vlast (18 + 2) - ¹Země, k níž máme citový vztah proto, že jsme se v ní narodili, v níž jsme žili nebo žijeme. ² Náš rodný kraj, rodná obec, domov vůbec.

vrátit se do vlastní (12) – Vrátil se do své původní rodné země.

sloužit vlastní (7) – Poskytovat své služby své rodné zemi (bránit ji).

jeho (6), její (4), má (2), jejich (1) vlast - ¹Země, k níž má člověk citový vztah proto, že se v ní narodil, v níž žil nebo žije. ² Rodný kraj člověka, rodná obec, domov vůbec.

služba vlastní (5)

láska k vlastní (5) – Silné citové pouto, které člověka váže k jeho rodné zemi.

nová vlast (4) – Země, do které se člověk přestěhoval z jeho rodné země.

obrana vlastní (4) – Obrana rodné země.

prodat (prodávat) vlast (4) – Zradit svou vlast výměnou za něco.

zrádce vlastní (4)

stará vlast (3) – ¹Rodná země, ve které se člověk narodil a kterou později opustil a odjel do jiné. ² Rodný kraj člověka (domov), který člověk později opustil.

milovat vlast (3)

rodná vlast (3) – Vlast, ve které se člověk narodil.

návrat do vlastní (3) – ¹Návrat do rodné země. ² Návrat do rodného kraje.

milovaná vlast (3)

vzdálená vlast (3) – Rodná vlast, která se momentálně nachází daleko.

občan vlastní (3)

adoptivní vlast (2) - Země, do které se člověk přestěhoval (nebo musel emigrovat) z jeho rodné země.

zradit vlast (2)

Otec vlasti (2) – Titul, který se v českém prostředí spojuje s jedním z nejvýznamnějších císařů - Karlem IV. Tímto označením se dává najevo úcta k němu a rovněž ocenění jeho celkového přínosu pro český stát.

ukrást (komu) vlast (2) – Vzít někomu jeho rodnou vlast (zabrat, okupovat cizí území).

vlast potřebuje (2)

dovážet (co) do vlasti (2)

nazývat (něco) vlastní (2) – Pokládat něco za svou vlast.

padnout za vlast (2) – Zemřít pro svou vlast.

zničit vlast (2) – Ve smyslu zpusťošit, zdemolovat.

přijet do vlasti (2)

zemřít za vlast (2) – Obětovat svůj život ve jménu vlasti.

bránit vlast (2)

zasloužit se o vlast (1) – Mít zásluhy za vytvoření vlasti nebo její obranu.

bojovat za vlast (1)

obhajovat vlast (1)

udělat něco pro vlast (1)

chtít něco pro vlast (1)

přijít o vlast (1)

položít život za vlast (1) – ¹Zemřít ve jménu vlasti. ²V přeneseném významu se užívá ve smyslu „usnout únavou“ nebo „rozbít se“.

pověst vlasti (1) – Reputace rodné země.

zájmy vlasti (1)

čin proti vlasti (1) – Jedná se o vlastizrada nebo čin neslučující se s morálními zákony země.

touha po vlasti (1) – Přání vrátit se do rodné země.

cesty po vlastech (1) – Cestování po krajích rodné země.

socialistická vlast (1) – Označení pro rodnou zemi v období socialismu.

hlava vlasti (1) – Ve smyslu hlava (vedoucí činitel) státu.

krásy vlasti (1) – Přírodní a kulturní památky země.

obyvatel vlasti (1)

povolat (koho) do vlasti (1) – Ve smyslu bránit vlast a bojovat v jejím jménu.

původní vlast (1) - Rodná země, ve které se člověk narodil a kterou později opustil.

odjet z vlasti (1)

poznávání vlasti (1)

zmocnit se vlasti (1)

mít rád vlast (1)

osud vlasti (1)

povinnost k vlasti (1) – Pocit člověka být své vlasti zavázán a chránit ji.

drahá vlast (1)

symbol vlasti (1)

vlast se skládá z (1) – Ve smyslu teritoriálním (regionální či krajové rozdělení).

povrch vlasti (1)

dát (něco) vlasti (1)

zůstat ve vlasti (1)

pošpinit vlast (1) – Ve smyslu zneuctít.

napadnout vlast (1)

vtrhnout do vlasti (1)

osvobozená vlast (1)

vlast uznává (1)

zachránit vlast (1)

znát vlast (1)

zotročená vlast (1)

uškodit vlasti (1)

nebohá vlast (1)

ponížená vlast (1)

vyhnanci z vlasti (1)

rozdělená vlast (1) – ¹Teritoriálně rozdělená země, jejíž jednotlivé části se vyznačují vlastní samosprávou. ²Země rozdělená na několik táborů, přičemž členové jednoho tábora jsou odlišného smýšlení (politického, náboženského) než členové táborů druhých.

vlast se dostala do (1)

zůstat bez vlasti (1) – Být vyhnancem ze své rodné země, ze svého domova.

bohové vlasti (1) – Bohové, které vyznávají obyvatelé určité vlasti.

vystěhování do vlasti (1)

výkvět vlasti (1) – Nejlepší a nejschopnější lidé určité země. Může mít nádech rovněž ironický.

být hrdý na vlast (1)

puzení k vlasti (1) – Touha vrátit se do rodné země.

jediná vlast (1)

budovat vlast (1) – ¹Stavět vlast (fyzicky). ²Tvořit národní myšlenku a zasadit se především o její duchovní rozvoj. Používalo se především za doby komunismu.

vlastní vlast (1)

objevování vlasti (1)

prznit vlast (1) - Ve smyslu zneuctít (velmi negativní odstín).

mrzačit vlast (1) - Ve smyslu ničit.

spasit vlast (1) – Zachránit vlast.

uprchnout z vlasti (1)

splatit dluh vlasti (1)

trýzeň vlasti (1)

bát se o vlast (1)

bývalá vlast (1) - Rodná země, ve které se člověk narodil a kterou později opustil.

historie vlasti (1) – Dějiny vlasti.

nekonečná vlast (1) – Ve smyslu teritoriálním – rozlehlá.

SEZNAM ZKRATEK

Vysvětlivky zkratek z etymologických slovníků

Česká část

stč. – staročeský

p. – polský

r. – ruský

csl. – církevněslovanský

s./ch. – srbský/chorvatský

stsl. – staroslověnký

psl. – praslovanský¹⁷

Ruská část

укр. – ukrajinsky

блр. – bělorusky

болг. – bulharsky

словен. – slovansky

чеш. – česky

слвц. – slovensky

польск. – polsky¹⁸

¹⁷ REJZEK, J.: *Český etymologický slovník*. LEDA, 2001. ISBN 80-85927-85-3.

¹⁸ ФАСМЕР, М.: *Этимологический словарь русского языка в четырех томах*. Москва: Прогресс, 1987. Том III.

ANOTACE

Příjmení a jméno autora: Nosková Kateřina

Název katedry a fakulty: Katedra slavistiky, Filozofická fakulta

Název bakalářské práce: Koncept *Vlast* v ruském a českém obrazu světa

Vedoucí bakalářské práce: doc. Ludmila Stěpanova, CSc.

Počet znaků: 81 383 bez mezer, 95 757 včetně mezer

Počet příloh: 2

Počet titulů použité literatury: 19

Klíčová slova: kognitivní lingvistika, lingvokulturologie, jazykový obraz světa, kategorizace, koncept, vlast.

Charakteristika práce:

Cílem této práce je najít rozdíly v pojetí vlasti v ruském a českém jazykovém obrazu světa. V teoretické části jsme se zaměřili zejména na kognitivní lingvistiku, lingvokulturologii a dále potom na problematiku jazykového obrazu světa, kategorizace a konceptu. V praktické části se věnujeme zejména rozboru významových oblastí z výkladových slovníků a rozboru 300 ruských a českých excerpce z Ruského národního korpusu a Českého národního korpusu.